

II. ABDÜLHAMİT'E SUNULAN BİR LÂYİHA

"Heyet-i Teftişiye'nin Geşt ü Güzâr Eylemiş Olduğu Mahallerin Ahvâliyle Heyet-i Mezkûr'un Harekâtı"

*Prof. Dr. Musa ÇADIRCI**

Osmanlı İmparatorluğunda ülke yönetiminde Tanzimat Döneminde önemli düzenlemeler yapılmış, II. Abdülhamit Devrine geldiğinde yeni yönetim biçimi, bütün kurum ve kuruluşlarıyla yerleşmeye başlamıştı. Ne var ki, çağdaş bir anlayışla yapılan düzenlemeler, tasarımda, kağıt üzerinde en iyi olarak görünmesine karşın, uygulamada beklenen olumlu gelişmeler yeterince sağlanamamıştı. Yasa ve yönetmeliklerle, kaza, sancak, vilâyet yönetiminin nasıl olacağı en ince ayrıntılarına kadar belirlenmiş olması yeterli değildi. Eski alışkanlıklarından kurtulamayan yöneticiler, ülkenin her tarafında sorun olmayı sürdürmekte idiler.

Gelenekselleşmiş görünen bu tutuma, II. Abdülhamit döneminde yenilerinin de eklendiğini görmekteyiz. Özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Berlin Antlaşması ile önemli toprak kayıpları olmuş, buna bağlı olarak Anadolu'ya göç, giderek yoğunlaşmıştı. Göçmenlerin vilâyetlere dağıtılmaları, yerleştirilip barındırılmaları önemli bir sorun olmuştu. Öte yanda iç ayaklanmalar, özellikle Ermeni Sorunu, bütün boyutlarıyla bu dönemde ortaya çıkmış bulunuyordu.

II. Abdülhamit dönemi yönetimi, devr alınan sorunlarla yenilerine çözüm bulmada Anayasa'ya dayalı meşrutiyet idaresiyle işe başlamışsa da bilindiği gibi bu deneme çok kısa ömürlü olmuştu. Bundan sonra başvurulan yöntem, alışlagelenden farklı değildi. Güvenliğin sağlanması, vergilerin düzenli alınarak hazineye aktarılması ve asker toplanması başlıca sorunlar olmakta devam ediyordu. Güvenilir, dinine, devletine bağlı, dirayetskâr üst düzey yönetici bulmakla taşrada sorunların çözüleceği kanısı geçerliydi. Bununla bir-

* Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Öğretim Üyesi.

likte ola geldiği gibi uygulamaları denetleme ve olup bitenler hakkında rapor isteme de öncelikle başvuru yöntemidir.

II. Abdülhamit, saltanatının ilk yıllarında valilerden buldukları bölgenin genel durumu ve sorunlarını kapsayan raporlar istemiş, bu istek doğrultusunda ülkenin her tarafından hükümet merkezine "*Layihâ*"lar gönderilmeye başlanmıştı¹. Ayrıca ortaya çıkan sorunları çözmek ve uygulamaları denetlemek amacıyla arada bir denetleme kurulları oluşturulmuş, bu kurullardan da raporlar alınmıştı. Başvekalet Arşivi, Yıldız Tasnifi'nde kayıtlı çok sayıda layihâ olduğunu, bunlardan bir kısmının yayınlandığını biliyoruz².

Öte yanda, 1879 baharında taşrada olup bitenlerin öğrenilmesi, 1871 tarihli Vilayet Nizamnamesi'nin uygulamaya konulmasıyla ortaya çıkan sorunların saptanması ve özellikle kurulmakta olan Jandarma teşkilâtı ile ilgili araştırmalarda bulunmak amacıyla Tefiş Komisyonları oluşturuldu. Komisyonlardan birisi, Halep bölgesine, diğeri Erzurum'a, sonuncusu da Diyarbakır bölgesine gönderilmesi düşünüldü. Komisyonların görevleri ve uyacakları kuralları belirleyen yönergeler hazırlandı. On maddeden oluşan, kapsamı aynı olmakla birlikte bölgelerin özelliklerine uygun hükümler de kapsayan üç "*Talimat*" padişahın onayına sunulmuş, birer örneği de komisyon başkanlarına verilmişti³.

1. Başvekalet Arşivi, Yıldız Evrakı arasında yer alan yayınlanmamış layihâlerden bazıları şu başlıkları taşımaktadır:

- Van Vilâyetine Dair Vali Hamit Paşa Lâyihası,
- Zor Kıt'ası hakkında Kürt İsmail Paşa Lâyihası
- Şark Vilâyetleri Hakkında Sadettin Paşa Lâyihası
- Irak'ın İslahına Dair eski Bağdat Valisi Abdurrahman Paşa Lâyihası.

2. Yusuf Hallaçoğlu, "*Mithat Paşa'nın Necid ve Havalisi ile ilgili Birkaç Lâyihası*", Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı III, İstanbul 1973, s. 149-176.

Nejat Göyünç, "*Trablusgarb'a ait Bir Layiha*", Osmanlı Araştırmaları, Sayı 1, İstanbul 1980, s. 235-256.

İdris Bostan, "*Muhammed Hilal Efendi'nin Yemen'e Dair İki Layihası*", Osmanlı Araştırmaları, Sayı III, İstanbul, 1982, s. 301-326.

Celal Dinçer, "*Osmanlı Vezirlerinden Hasan Fehmi Paşa'nın Anadolu Bayındırlık İşlerine Dair Hazırladığı Layiha*", Belgeler, Cilt V-VII-sayı 8-12., 1968-1971, s. 157-162.

Musa Çadircı, "*Mithat Paşa'nın Suriye Lâyihası*", Prof. Dr. İsmail Ercüment Kur'an'a ARMAĞAN, Türk Kültür Araştırmaları, Ankara 1989, s. 29-40.

3. Başvekalet Arşivi, Yıldız HUS, Dosya No: 160, Sıra No: 111. Selh-ı Rebiyü'l-evvel sene 96 ve Hayreddin imzası ile II. Abdülhamit'e sunulan üç ayrı talimatdan birisi "*Diyarbakır Ciheti Komisarlerine Talimat*" başlıklıdır.

"*Diyarbakır Ciheti Komiserlerine Ta'limât*" başlıklı 13 Rebi-yü'levvel Sene 96 (7 Nisan 1879) tarihli on maddelik yönergeyi incelediğimizde Komisyonun nelere dikkat edeceğini, nasıl çalışacağını bütün açıklığıyla görüyoruz. Şöyle ki, ilk maddede, Diyarbakır vilayet merkezine vardıklarında öncelikle nüfus oranlarına göre birden dörde kadar ya da gerektiğince her grup halkı temsil edecek kimseler seçilerek bir komisyon kurulacaktı. Komiserlerin başkanlığında çalışacak olan komisyon, vilayet yönetiminin eksikliklerini, yörenin gereksinimlerini ve yapılması gereken ıslahatın, valiyle birlikte yürürlüğe konulmasını sağlayacaktı. Ayrıca yürürlükteki yönetmeliklerden değiştirilmesi ve yenilenmesi gereken maddelerinin gerekçesiyle birlikte Bâb-ı Ali'ye bildirilerek, alınacak yanıtı göre gereğinin yapılması hükmüne yer veriliyordu.

İkinci madde, bilirkişilerden ikinci bir komisyonun kurularak, Jandarma Nizâmnamesi hükümlerine göre, zaptiye teşkilâtının Jandarma örgütüne dönüştürülmesini, bu işin nasıl yapılacağını hükme bağlamaktadır.

Üçüncü maddede, Komisyon'un nizamiye mahkemelerini denetlemeleri, gerekli görürlerse seçilmiş üyelerinin görevden alınmalarını, Yönetmeliği gereğince uygun görürlerse mahkemelerin ikiye ayrılmasını öngörmektedir.

Dördüncü madde, İdare Meclisleri'nin seçilmiş üyelerinden yakınma varsa, araştırma yapılarak böylelerinin mahkemeye verilmelerini, yerlerine Komisyon gözetiminde yenilerinin seçilmelerini kapsamaktadır.

Beşinci maddede, mülkiye ve maliye memurlarının denetlemeleri, suçlu görülenlerin mahkemeye sevkleri ve mutasarrıflarla ilgili şikayetler varsa bunların suçlu oldukları anlaşılırsa gereğinin yapılabilmesi için hükümete bildirilmesi yer almaktadır. Şer'i mahkeme görevlileri için de aynı yöntem uygulanacaktı.

Altıncı madde, İdare meclisleriyle birlikte Komisyon'un her çeşit verginin dağıtım ve toplanmasını inceleyerek, gerekli görülen önlemleri almasını, hükümete bilgi vermesini hükme bağlamaktadır.

Yedinci madde, vilâyet merkezinde görev tamamlandıktan sonra vilayete bağlı görülmesi gereken yerlere komisyon üyelerinin gitmelerini öngörmektedir.

Sekizinci madde, yasa ve yönetmeliklerin bütünüyle uygulanmadığı yörelerle, göçebe aşiretlerle ilgilidir. Gerekli görülürse askeri güçlerden de yararlanılarak aşiretlerin denetim altına alınarak vergilerini ödemelerinin sağlanmasını, Olaganüstü önlemler alınması gerekirse durumun Bâb-ı Ali'ye iletilmesi, örfü idare ilanı, iskânı mümkün olanlarının iskân edilmeleri de bu madde de yer almaktadır.

Dokuzuncu madde, gerek görülen yerlerde "*Tahkik Komisyonu*" kurulabileceğini, komisyonun suçluları belirleyerek mahkemeye sevk edebileceğini hükme bağladıktan başka, Cizre, Midyat, Silvan, Nusaybin kazalarıyla civarlarındaki Kürtlerin ve Siirt Sancağı'na bağlı Garzan ve Bitlis taraflarındaki aşiretlerin hıristiyan halka baskı yaptıkları, kilise eşya ve malzemesinin Siirte açıkça satıldığı, Kürt ileri gelenlerinin birkaç köyü denetimlerine alarak vergi aldıkları, hıristiyanlardan bazılarının da birbirleri aleyhine çalıştıkları hususlarında şikâyetlerin olduğu, bunların araştırılarak suçluların mahkemelere sevkini öngörmektedir.

Onuncu ve son maddede ise, 1869 tarihli Maarif Nizâmname-si'nin yürürlüğe konulması için gerekli önlemlerin alınmasını kapsamaktadır.

Bu talimat doğrultusunda görev yapmak üzere Diyarbakır bölgesine gönderilen komisyon'un kimlerden oluşturulduğunu, raporu yazanın verdiği bilgilerden yararlanarak belirlemekle birlikte, bu bilgileri aktaranın kimliğini saptamamız, adını saklı tuttuğu için bu safhada mümkün olmadı. "*Heyet-i Teftişîye*" diye adlandırılan kurulun başkanı Sait Paşa (İngiliz) idi. İngiltere'de kalmış, bu ülkeye olan hayranlığından ötürü "*İngiliz*" lakabını almıştı. II. Abdülhamit'in tahta geçmesiyle etkinliği artmış, Mabeyn müşiri olmuş, Bahriye Nazırlığı yapmış, Osmanlı-Rus harbini hükümet merkezinde yönetmek için oluşturulan kurulda görev almış, Savaş sonrasında İstanbul'dan uzaklaştırılarak Ankara valiliğine gönderilmişti (1878). Daha sonra Bursa, Kastamonu, Halep, konya valiliklerinde bulunmuştu. 1887'de yeniden İstanbul'a dönmesine izin verilmişti.

Sait Paşa teftiş heyeti başkanı olarak ayda yirmibin kuruş maaşın yanısıra onbin kuruş harcırah almakta idi. Osmanlı hükümetinden gizlice İngiltere'nin İstanbul Sefarethanesi görevlilerinden Cim Sayed'in talimatıyla "*Heyet-i Teftişîye*"ye katılanlardan birisi olduğu belirtilen Beykır Paşa, teftiş süresince komisyonda yer almış,

adı olaylara karışmıştır. Türkçe bildiği, daha önce Zeytundağı bölgesinde bulunduğu, Ermenileri ayaklandırmada etkinlik gösterdiği vurgulanmaktadır. O'nun bu komisyona katılmasının kural dışı olduğu kendisine defalarca hatırlatılmışsa da sonuç alınmamıştı. Refakatinde erkân-ı harp miralayı Şakir ve jandarma alaybeyi Tahir ve rum milletinden erkân-ı harp kolağası Zihni, jandarma mülâzımı Yusuf'un bulunduğu adı, geçenlerin Osmanlı Devletine hizmet etmeleri gerekirken Beykır Paşa'ya yaranmanın yolunu tuttukları belirtilmektedir.

Sunduğumuz raporu hazırlayan kişinin kimliği ile ilgili olarak elimizde bilgi ne yazık ki bulunmamaktadır. Kişi, kim olduğunu gizlemektedir. Teftiş heyetiyle birlikte İstanbul'dan yola çıkmış, uğranılan bütün yerler hakkında bilgi vermiştir. Komisyonun üyelerinden biri olabileceği gibi, Padişah'ın buyruğuyla özel görevle görevlendirilmiş de olabilir.

"Heyet-i Teftişîye'nin geşt-ü güzâr eylemiş olduğu mahallerin ahvaliyle heyet-i mezkûrun harekâtı " başlığını taşıyan layiha, Başvekalet Arşivi Yıldız Esas Tasnifi'ne "1296'da Anadolu'ya gönderilen Teftiş Heyeti'nin meşhudatını havi imzasız Layiha" olarak kayda geçirilmiş, üzerine kurşun kalemle "İngiliz Baker Pş. ile Eski Dışişleri Bakanı Sait Pş." yazılmıştır. Karton 14, Kutu 11-126'da yer almakta olup, deftere yazılmış 39 sayfadandır oluşmaktadır. Oldukça düzgün ve okunaklıdır. Görülen kentler ayrı başlıklar altında kendi adlarıyla ele alınmıştır.

Rapor'u yazanın verdiği bilgilere göre, Heyet, 28 Kasım 1879'da İstanbul'dan hareket etmiş İskenderun yolu ile (Deniz yoluyla) Halep vilâyetine varmıştır. 28 Aralık 1879'da Halep'ten yola çıkılarak üç gün uzaklıktaki Birecik'e ulaşılmıştır (31 Aralık 1879). Burada bir iki gün geçirildikten sonra iki günlük yolculuk sonunda Urfa'ya geçilmişti. (4 Ocak 1880). Oradan Siverek'e ve Diyarbakır'a gitmişlerdi. Şubat ayı sonuna kadar bu kentte kalınmış, Ergani Bakır Madeni'ne uğranılarak, incelemeler yapılmış ve on iki saat uzaklıktaki Harput'a gidilmişti. 7 Nisan 1880'de Harput'dan hareketle Keban Gümüş Madeni'ne uğranılmış ve Malatya-Hekimhan-Alacahan-Kangal-Dikilitaş nahiyeleri yoluyla Sivas Vilâyetine varılmıştı.

İstanbul'dan Başvekalet'ten alınan telgraf emri üzerine 5 Haziran 1880'de Sivas'tan Erzincan'a doğru yola çıkılmıştı. 13 Haziran

günü Endires (Suşehri) kasabasından hareket edilmiş, akşamı Karahisar-ı Şarkî (Şebinkarahisar) mutasarrıflığına ulaşılmıştır Heyet-i Temsiliye Erzincan'a 17 Haziran perşembe günü varmıştı. Burada 26 Haziran'a kadar kalındıktan sonra Erzurum'a doğru yola çıkmış ve dört günlük yolculuk yapılarak 30 Haziran akşamı kent'e ulaşılmıştı. Böylece İstanbul'dan hareket etmelerinden itibaren yedi aylık süre dolmuş bulunuyordu. Raporu yazan, Erzurum hakkında verdiği bilgilerle yetindiğine göre, bundan sonra dönüş yolculuğuna geçilmiş olmalıdır. Heyet'e altı ay süre tanandığı gözönünde tutulursa bir ayı yola çıkıldığı zaman altı ay kaldığı, bu süreyi de doldurdıkları anlaşılmaktadır.

Lâyiha'nın Kapsamı

II. Abdülhamet'e layihayı sunanın belirttiğine göre İngiltere'nin de isteğiyle Anadolu'nun dört vilâyetinde polis ve jandarma teşkilinin denetimiyle altı aylık bir süre için görevlendirilmişlerdi. 16 Teşrin-i Sani 1295 (28 Kasım 1879) tarihinde İstanbul'dan yola çıkarak İskenderun'a orandan da Halep'e geçmişlerdi. Haleb'e varışlarından itibaren bilgi vermektedir. Karşılıklarını, İngiltere'ye hoş görünmek için girişilen çabaları, vali Said Paşa'nın İngiliz konsolosu ve Beykır Paşa ile gizlice görüştüğünü belirttikten sonra "... hukuk ve İstiklâl-ı devlet-i Aliyye'ye muzır meşverette..." bulduklarının anlaşıldığını ileri sürmektedir. Vali'nin İngiliz taraftarı bir polikita izlediğini, bütün devlet işlerini ona açık tuttuğunu, "... adetâ İngiliz Konsolosu'nun vali-yi vilâyet hükmüne girdiğini ..." belirttikten sonra haftada ancak iki gün görevi başında bulunduğundan yakınmaktadır.

Halep hakkında bilgi verirken, belediyenin hizmet yapmadığını, sokak ve pazarların dar ve düzensizliğine karşın, kent çevresinin bahçe ve bostan olduğunu, ipek ve yün tezgahlarının bulunduğunu yazmaktadır.

Halep'ten Birecik'e geçilmiş (31 Aralık 1879) ve bura hakkında bilgi verilmiştir. Fırat kenarında Urfa-Siverek-Diyarbakır-Musul-Bağdat ticaret yolu üzerinde yer alan Birecik'te mavnalarla yapılan ulaşımın sorunlar çıkardığını, köprü yapılabileceği, köprü geçişlerinden alınacak ücretten önemli gelir sağlanacağı ifade edilmektedir. Birecik'te elde edilen gelirin yeterli olduğu, ne var ki Süreyya Paşa'nın Halep valiliği sırasında bahçe tanzimi bahanesiyle belediye gelirlerinden önemli para aldığını, Urfa'ya bağlı olan kaza gelirlerinden beşbin kesesi'nin de mutasarrıfa gittiği bu yüzden kasabanın harabe durumunda olduğu belirtilmektedir.

Heyet-i Teftişîye, Birecik'ten Urfa'ya hareket etmişti. Urfa'nın eski bir yerleşim merkezi olduğu, İslâm, Ermeni, Protestan ile Süryanileri barındıran, ticaretle uğraşan bir merkez niteliği taşıdığı belirtilmektedir. Bir tabur düzenli askerin giderlerini, kent halkının arada sırada karşıladığı, esnafın ise bando takımının giderlerini üstlendiği kaydedilmektedir. Şehir çevresindeki aşiretlerin yerleşik halka verdiği zararlardan yakınılmaktadır. Önlem olarak, iç ve dış işleri bilen, mektep mezunu, dirayetli bir yöneticinin atanmasını önermektedir. Beraberlerinde bulunan İngiliz'in Halep, Birecik ve Urfa'da halkın gelenek ve göreneklerini "... ahlâk ve adât-ı ahalliyyi ve ecnâs-ı mezâhib ve nüfus-ı mevcûde, gümrükler hasılatı, ithalat, ihracat, m'amulât..." gibi konuların yanısıra, hapisanelerde bulunan suçluların hangi mezhepten olduklarının, üretimin hangi mezhebin elinde bulunduğu, zenginlerin hangi mezhebe mensup olduklarını inceleyerek kayda geçirdiği, ayrıca harp sanatı açısından önemli askeri noktaları haritada işaretlediğini, şimendifer hattının geçeceği yerleri bile belirtmeye çalıştığını raporu sunan, acı acı dile getirmektedir.

Urfa'dan Siverek'e geçilmiştir. Küçük bir yerleşim merkezi olan kasaba çevresindeki aşiretler arasında çatışmaların bitmediği, halkın can ve malından emin olmadığı vurgulanarak, güçlü bir yöneticinin üç dört bölük süvari ile güvenliği sağlayabileceği dile getirilmektedir.

Siverek'ten sonra Heyet, Diyarbakır'a geçmiştir. Kentin konumu, surları hakkında bilgi verildikten başka taş ve kerpiçten yapıma iki katlı gayet sık sokaklar çevresinde 4164 hane'nin yer aldığını yazmaktadır. Kent çevresinde ve ovada tek bir dikili ağaç olmadığını, ancak Şat Nehri kenarındaki mezralarda her çeşit sebzenin yetiştirildiğini, nehrin Mardin Kapı önlerindeki kesiminde dut bahçelerinin bulunduğunu, bu bahçelerin yalnız ipek elde etmede değerlendirildiğini yazmaktadır.

Diyarbakır'da buğday, arpa, darı, susam, pamuk, yün ve ipek elde edildiğini, ipekli ve adî çarşaf "çatara" denilen ipekli ve adî kumaş ile mensucat üreten tezgâhların bulunduğunu, nehir yolu ile Cizre-Musul-Bağdat ve daha aşğılara emtia ve hububat nakledildiğini, ticaretin oldukça geliştiğini vurgulamaktadır. Kentte 10650 kadar nüfus olduğunu, 5010 kadarının müslüman, kalanının ise Keldani, Süryani, Ermeni Rum ve Protestan, Ermeni katolik ve Kâdim Süryani ile Yahudi kabilelerinden oluştuğunu (s.9), ayrıca Ya-

kubî, İbrahimî, Yezidî kavimleriyle Arap, Kürtzâde ve Kızılbaş cinsleri olduğunu, bunların arasında daima anlaşmazlıkların olacağı sonucuna varmaktadır.

Ermeni kilisesi despotu Filipos'un devlet aleyhinde çalıştığı, valiyi ve halkı rahatsız ederek, akıl almaz olaylara neden olduğu, kendi kavmini bile birbirine düşürdüğünden Diyarbakır'daki hıristiyanları ikiye ayırdığı, "... aşağı sınıf ahalliden olan fırka Filiposun taraftarı, üst takımdan olanların ise..." aleyhinde bulduklarını belirttikten sonra anlaşmazlığın giderilmesi için Ermeni Patrikhanesi, Urfa marhası Horin Efendi'yi göndermişse de sonuç alınmadığını belirtmektedir. Patrikhanenin bir sefaret gibi çalışma istediğini, Anadolu içlerinde bulunan ermeni ruhani görevlilerin Patrikhaneye muhbirlik yaptıkları, "... Bu ermeniler, Ermenistan istiklaliyeti lâfzını işideli beri herbirisi bir mevkiin adeta konsolosluğunu kurmuş olduklarından İngiliz ve Fransız elçileri kadar hüküm vermektedirler. Bunun için bir çare-i a'cil ve seriane bakılmadığı takdirde ileride devlete büyük büyük fenalıklar ve ağır ağır gaileler geleceği şüpheden varestedir..." denilmektedir.

Diyarbakır surları hakkında bilgi verdikten sonra vali İzzet Paşa'dan söz etmektedir. Yumuşak tabiatlı olduğunu, aşiret beylerinin nüfuzunu kırarak güçlü birinin vali olarak atanmamasının yararlı olacağını yazar ifade etmektedir. Vilayet idare meclisinde ve diğer yönetim birimlerinde görev alan ileri gelenlerin kişisel çıkarları doğrultusunda çaba gösterdiklerini, "... daima biçare ahalliy-i nüfuz-ı şahsiyeleri altında bulundurup gunâ gun vukuatın zuhurna..." neden olduklarından yakınmaktadır.

Demiryolunun geçeceği yerlerin belirlenmesi işinin daha önce nafia başmühendislerince belirlendiği halde İngiliz Beykır'ın yaptığı tespitlerin gereksiz olduğu işe yaramayacağı ifade edilmekte, Beykır'ın Musul ve Bağdat taraflarına gitmek istediği, yönerge dışı olan bu girişiminin engellenemediğini, 20 Şubat 1880'de Diyarbakırdan keleklere binerek yola çıktığını ancak Bab-i Ali'den gelen telgraf emri üzerine geri döndüğünü belirtmektedir.

Teftiş Heyeti Diyarbakır'dan Harput'a geçmiştir. Ergani Madeni, maden çıkarılması, taşınması, fırınlar ve benzeri konularda ayrıntılı bilgi verilmektedir. Harput'un konumu, gelir durumu, yönetimi ele alınmaktadır. Ayrıca Keban Gümüş madeni hakkında da açıklamalar yapılmaktadır. Buradan Sivas'a geçilmektedir.

6 Haziran 1889 tarihli Başvekalet telgraf yazısıyla Sivas'tan Erzincan'a geçilmektedir. Ancak, kestirme yol varken, İngiliz'in hıristiyan halkla ilişki kurmak ve askerî açıdan görmek istediği yerler için Karahisar-ı Şarkî yolu tercih edilmiş ve o civardaki gümüş madeninde İngiliz seyyar konsolosu Cim Sayed ile orada görüşmüştür.

Layihayı sunan bu vesileyle Beykır Paşa'nın gezide aldığı gizli talimat doğrultusunda hareket ettiğini yineleyerek üç amacı olduğunu yazmaktadır (s.29). Öncelikle askerî açıdan saldırı ve savunmaya elverişli önemli yerlerin harita üzerinde gösterilerek, buralar hakkında bilgi toplamayı öngörmektedir. Nerelerde hıristiyan bulunduğunu belirlemek, onların okullarına giderek eğitim-öğretim usullerini incelemek istemektedir.

İkinci amacı özel olup kişisel çıkarlarıyla ilgilidir. Gidilen yerlerde eski eserleri görmek bahanesiyle yöre halkının ahlâk, adet, mezhep, nüfus, gümrük gelirleri, ithalat ve ihracat gibi konularla yakından ilgilenmektedir. Hapishanelerdeki hangisi mezhepten olduklarının belirlenmesi, sanayinin hangi mezheptekilerin elinde bulunduğunu, kimlerin zengin olduklarını belirleyerek, kitap haline getirmek istemektedir. Erişemediği yerlerle ilgili benzer bilgileri ise Sait Paşa aracılığıyla elde etmektedir. Kestirme yolları tercih etmemesinin başlıca nedeni budur.

Resmî görevi olan polis ve jandarma teşkilatına ait cetvelleri de hazırlamıştır. Amacı İngiltere'ye hizmettir. Sait Paşa bile yirmi bin kuruş maaş almakta ve aylık harcırahı onbin kuruştan aşağı düşmemektedir. Kişisel çıkarını düşündüğünden, bu görevden yararlanmaya çalışmakta, Beykır Paşa'nın amacına hizmet etmektedir. Varılan yerlerden halktan para almak için hile ve desiseyle de meşgul olmaktadır (s. 31).

Beykır Paşa'nın refakatende görevli olanların da onun amacına hizmet ettiklerini rapor etmektedir.

Endires Kasabası (s.32) başlığı altında Karahisar-ı Şarkîye yedi saat uzaklıkta olan Köse Dağı'nın kuzey doğusunda yer alan kasaba halkının islâm ve ermenilerden oluştuğunu, bağlık bahçelik biryer olduğunu yazmaktadır. 13 Haziran 1880 pazar sabahı buradan ayrılarak akşamı Karahisar-ı Şarki (Şebinkarahisar) mutasarrıflığına ulaşılmıştı. Buranın Giresun İskelesine otuz saat mesafesi olan verimli bir yerleşim alanı olduğunu kaydetmekte, tüccarlarının İstanbul'da pek tutunduklarını belirtmektedir. Beykır Paşa'nın burada da ermenilerle ilgilendiğini vurgulamaktadır.

17 Haziran 1880 perşembe günü Erzincan'a varılmıştı. Ormanların tahrib edilerek tarla haline getirildiğinden yakınan yazar, yolda Erzurum, Van ve Bayezit taraflarına gönderilmekte olan zahire taşıyan öküz arabalarıyla karşılaştıklarını, yolların ulaşımına elverişli olmadığını yazmaktadır.

Erzincan'nın Dördüncü Ordu Merkezi olduğunu, şayak, abimal eden bir fabrika ile top onarımına ait küçük bir fabrikanın bulunduğunu belirtmektedir. Bölgede altın ve gümüş cevheriyle kömür bulunduğunu, maden kömürünün çıkarılmasıyla pek çok yarar sağlanacağını ifade etmektedir.

Erzincan'da da Ermenilerin burunlarının "pek yukarı kalktığı" görüşünü tekrarlayarak, burada mektep inşası için izin alıp yerine tiyatrohane yapmak istediklerini belirtmektedir. Şimdilik buna izin verilmediğini ancak bir fırsatını bulur bulmaz, tiyatro açıp devletin aleyhinde gösterilere kalkışacaklarını ihtar etmekten geri durmaktadır.

26 Haziran 1880 cumartesi günü Erzincan'dan yola çıkmış, dört gün sonra Erzurum Vilayetine ulaşılmıştı. Erzurum kenti hakkında bilgi verilirken güvenliğin bir türlü sağlanamadığını örneklerle açıklayarak rapor tamamlanmaktadır.

Heyet-i Teftişîye'nin ana görevi, sözü edilen bölgelerde polis ve jandarma örgütünün kurulmasında ortaya çıkan güçlükleri belirleyip, giderilmeleri yönünden önlemler almak olarak belirlenmişti. Bu konuda alınan önlemler hakkında elimizde şu anda rapor dışında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Ancak, II. Abdülhamit dönemi üzerinde yapılacak ayrıntılı araştırmalar sonunda yeterli veriler elde edilerek olup bitenler hakkında daha sağlıklı değerlendirmeler yapılabileceğine kavuşulacaktır. Heyet-i Teftişîye ile birlikte gezip gördüğü yerlerdeki aksaklıkları bizlere aktaran layihanın önemi, bildiğimiz Ermeni uyanışının yeni ipuçlarını vermesinin yanısıra, kimi Anadolu kentinin sosyal ve ekonomik yapısına ilişkin bilgi aktarmasıdır denilebilir. Ayrıca yöneticilerin içinde buldukları durumu bir kez daha gözler önüne sermesi, yabancı müdahalesinin eriştiği boyutları ortaya koyması bakımından da ilginçtir. Verdiğimiz özetle yetinilmeyip metnin bütünü okunduğu zaman vurgulamaya çalıştığımız bu konular daha açıklığıyla ortaya çıkacaktır.

**HEYET-İ TEFTİŞİYE'NİN GEŞT Ü GÜZÂR EYLEMİŞ OLDU-
ĞU MAHALLERİN AHVÂLİYLE HEYET-İ MEZKÛR'UN
HAREKÂTI**

İngiltere âmâl-ı harisânesi âsâr-ı mucibe ve esbâb-ı m'aneviyesine mebni bu kere Saltanat-ı Seniyye'nin bâ talimât-ı mahsûsa altı mâh müddetle Anadolu cihetinde vâki' yalnız dört vilâyette polis ve jandarma teşkili teftişâtı vazife-i mahdudesiyle muvazzaf ve *Anadolu Heyet-i Teftişiyesi* nâmı altında olarak ol cânibe a'râm buyurmuş olduğu Heyet-i Teftişiyeye fi 16 Teşrin-i sâni sene 95 (1295) (28 Kasım 1879) tarihiyle Dersaadet'den kıyâm ve hareket edib İskenderun tarikiyle Haleb vilâyetine muvassalat eyledi. Buraya yevm-i muvassalatda vali-i vilâyet Said Paşa tarafından müretteb muzika ve asakir-i Şahane istikbal ederek kemâl-i tantana ve debdebe ile kabul olunduğu gibi İngiltere'ye hulus yollu bir çok yerli Hıristiyan istikbâl eylemeleriyle nümâyişler dahi gösterilmiştir.

Burada bulunduğu müddet vali-i müşârünileyh ile Beykır () Paşa ve İngiliz konsolosu mükerreren mülâkat-ı hafiyede bulunarak tahkikât-ı acizâneme göre hukuk ve istiklâl-i Devlet-i Aliyye'ye muzır meşeveretde bulunmuşlardır. Çünkü vali-i müşârünileyh gerçi sûret-i zâhirede Haleb valisi ise de kendisini İngiliz tarafından memur gibi hâl ve harekete koyulmuş olmağla memleketin devletçe olan her bir umur ve hususu İngiliz konsolosuna açık olduğundan adetâ İngiliz konsolosu vali-i vilayet hükmüne girmiş olduğu muhakkaktır (s. 2). Müşârünileyh hastalığı bahane ile hâl-ı istifnada bulunarak haftada ancak iki defa mükellef ve medyun olduğu memuriyeti başına gidip evkâtı-ı sairesini kâmilten yatak odasında gecelik kisvesiyle bulunduğu halde ekseriyetle İngiliz konsolosuyla yahud sair efrâd-ı Hıristiyanıye ile ümrâr ve kendisini hasta dedirterek nâdiren İslâm kabul eylemesi ve adat-ı İslâmiyeyi tezyif eyleyerek nazar-ı hakaretle bakması bu memleketin İslâm ahali ise taasub-ı diniyye eshâbından olmalarıyla görmekte oldukları şu muamelelerden dolayı hükümet-i metbualarından teberrüd eylemelerini şüphesiz netice vereceği derkârdır. Velhasıl Haleb ticaretgâh bir vilayet olup ahali dindar Arab olmağla bu misillü hafifül-meşreb ve Frengiyü'l-etvâr bir valinin idaresinde bulunması gerçi Hıristiyan kısmını hoşnud eder ise de İslâm ahalisinin hükümet-i metbualarından hoşnutsuzluğunu bâis olduğundan şu fenalıklardan def ve izalesi vilâyet-i müşârünileyhada müstekimü'l-etvar devlet

ve milletine sadık din ve diyanetini hakikaten bilir bir valinin bulunmasına vâbeste olduğu re'yü'l-ayn müşâhade olunmağın hasbe's-sadaka arz olunur.

Haleb

Şehr-i mezkûrun belediye heyeti yalnız maaş almağa memur olub belediye mahsusatı güya bunların iaşelerine münhasır olduğundan bidâyet-i teşkilinden bu ana değin hiç bir şeye teşebbüs olunmamış olduğunu esvâk ve pazarın dar ve gayr-i muntazam (s. 3) bir halde bulunarak asla nezâfet yüzü görmemiş oldukları isbât etmektedir. Nefs-i Haleb şehrinin etraf ve eknafı bahçe ve bostan olub gayet münbit araziyi müstamel ve harir ve akmişe-i saire mamulatına mahsus müteaddit destgahları mevcut olduğundan gayet vasi ticareti vardır.

Fi 16 Kanun-i evvel sene 95 (28 Aralık 1879) tarihiyle Haleb vilayetinden bi'l-kıyam hareket olunarak şehr-i mezbûrun üç günlük mesafe ilerisinde ve mutasavver şimendifer hattı güzergâhı üzerinde kain Birecik kasabasına gelinmiştir.

Birecik

Kasaba-i mezkûre Farıt Suyu sahilinde ve gayet atik Belkıs şehri civarında vaki' olub karşı karşıya nehren mavnalarla mürûr ve ubûr olunur. Burası Urfa-Siverek-Diyarbakır ta Musul ve Bağdat'a varıncaya kadar bi'l-cümle Kürdistan karvanının şâhrâh ve mih-mangâhı olmağın külli yevm tüccarının emval ve eşya ve hayvanatı akın akın nakl edilmekte olub gerek mavnaların uygunsuzlukları ve gerek suyun feyezânı hasebiyle daima muhatara mevcut olduğu ecilden senevi can ve malca vafir telefât vukuu mertebe-i vesvekât-da mütevatır bulunduğu ve mahall-i mezbûrun biraz ilerisinde olmak üzere el-yevm su derununda eski taş köprü ayakları mevcut olub bunların üzerlerine müstevfi masrafla bir kıt'a köprü mümkünü'l-imâl olduğundan (s. 4) olveçhile sarf-i nakdine himmet buyruldukda zikr olunan cadde ez-sernev küşâde olacağı gibi her vechile emniyet-i umumiye hasıl olarak ol havali tevsi-i ticaret eyleyeceği derkârdır.

Bunun mesarifi cihetine gelince Birecik geçidinde mevcut enefü'l-beyân mavnalardan senevî alınmakta olan altı yediyüz kise hasılâtın iki üç seneliği kâfi olub Haleb ve Urfa'nın Birecik'e olan zimmetleri tahsil edildikte bu halde mesârif-i mezkûre elde mevcut

demek olduğu gibi mezkûr mavnalardan alınmakta olan rüsum daha kalîl olarak mürûriye namıyla köprü üzerine vaz' olundukda evvelkinden ziyade hasılat tahsil edeceği aşikârdır.

Birecik mevkiî muktezasınca ticaretgâh güzel bir kasaba olub mukkademleri ma'mur ve abadan iken memurlarının tesyibi sebebiyle şimdi harab bir haldedir. Mezkûr kasabanın belediye varidâtı kendisini maa ziyadeten idare edeceği derkâr olub Sürreya Paşa'nın Haleb valiliği hengâmında müşarünileyh Haleb'de bahçe tanzimi nâmına olarak Birecik belediye hasılatından bin kise akçe celb ile meblâğ-ı mezkûru sarf ve itlâf etmiş şimdi ise mezkûr Urfa Livası'nın taht-ı idaresinde bulunduğundan beşbin kisesini dahi Urfa Mutasarrıflığı almış olmağla Birecik kasabası iktidarsızlığa düşürülerek şimdi harab bir hale gelmiş olduğu çeşm-i teesüfle görülmüştür. Burada bir iki gün arâmdan sonra hareketle iki gün hitamında Urfa Mutasarrıflığına muvasalat olundu.

(S. 5) *Urfa*

Urfa gayet eski nâmdar bir şehir olub ahallisi İslâm, Ermeni, Protestan ve Süryani olmak üzere alel-umûm ticaretle me'luf olarak orada bulunan bir tabur asâkir-i Şâhâne'ye ara sıra ianede bulunmağla ihzâr etmekte oldukları gayret ve hamiyet hatta mesarif-i vakıasını kendi bedenlerinden vererek memlekete bando takımı mübayaa eylemeleri ahali-i merkûmenin devlet-i metbua ve vatanlarına olan muhabbet-i kaviyelerine bir delil-i alenidir. Şehir-i mezbûr aşair-i Arabân ve ekrad'ın cevîlângâhlarıyla hem hudut olub mukaddem ve müehher gelip geçmiş olan mülkiye memurlarının adem-i iktidarlarıyla irtikâbleri hükümet-i mahaliyenin gevşekliğini bais ve bu cihetle aşair-i merkûmenin arzuları vechile meydan almalarını müntebîç olmağla bunlar ekseriyetle ahallinin çiftliğât ve mezralarına hususiyetle kura-i mücavereye i'sal-ı dest-i hasarla ade-ta öşür alırcasına mahsulat ve mevaşilerini yağma ve garet etmekte olmalarından bütün ahali-i merkûme sızlanmaktadırlar. Velhasıl mevkiince Urfa şehrinin ehemmiyeti derkâr olub ahalsi gayretlu ve dindar bulunduğundan bir tabur piyade ve birkaç bölük süvari ile miralay veya liva rütbesinde din ve devletine sadık müstekimü'l-etvâr ve memduhü'l-ahlâk hakikaten idare sahibi umur-ı hariciye ve dahiliyeye aşına mektepten neş'et etme sahibü'l-iktidâr ve cebbar ve gayur bir zâbitin mutasarrıf tayin kalınmasıyla ahali-i merkûmenin refah ve istirahatları aranılarak ol vechile şirâze-bend

idarelerine atf-ı nazâr himmet buyrulmasının derece-i vücûbe varmış olduğu görülmüş ve anlaşılmıştır.

(S.6) Urfa şehrinin etrafı bağ ve bahçe olup arazisi münbit ve mahali mücavereye nisbeten ticareti vâsidir. Buranın belediyesi ke-zalk hiçbir icraatda bulunmamış olduğundan şehrin esvâk ve pazarı gayr-ı mazbût ve nezâfetden külliye arî bir halde bulunduğu ma'etteesüf görülmüştür.

Refakatımızda bulunan İngilizlü ise Haleb ve Birecik ve Urfa'da ahlâk ve adât-ı ahaliye ve ecnâs-ı mezâhib ve nüfus-ı mevcûde, gümrükler hasılatı, idhalat, ihracat, ma'mûlhat, hasılât-ı tabiiye ve nakdiye ve bunlardan teferruatıyla hapishanelerde mevcut eshâb-ı cerâyim ve merkumların kangı mezhepten oldukları ve sanayi-i mütenevvia ekseriyetle kangı mezheb efrâdının yed-i mesailerinde bulunduğunu ve eshâb-ı servetin kesreti kangı mezheb efradından olduğu bi't-tahkik kayd ve tahrir etmek, ez cümle fünûn-ı harbiye nokta-ı nazarında mevâkı-ı mühimme-i askeriyeyi muayene birle harita üzerinde göstermek şimendifer hattı güzergâhını ta'yin ve intihâb etmek merakında bulunduğundan Urfa'da bir müddet arâmdan sonra kıyyam ve hareketle Siverek ve Mardin tarikleriyle dolaşmış Diyarbakır vilâyetine muvassalat eylemiştir.

Siverek

Mülkiyeden bir nefer kaymakamla idare olunur ufak bir kasaba olup etrafında bağlar ile ziraate elverişli münbit arazisi mevcut islâm ve hıristiyan ahaliye muhtevi olduğu gibi hâl-ı harabiyette ufak bir kal'ası dahi vardır. Esvâk ve pazarı dar ve gayr-ı mazbût, nezâfetden büsbütün âri bi'l-cümle ebniyeleri kâgir olarak gayr-ı muntazam bir haldedir.

Kasaba-ı mezkûrenin mevkii açık, etraf ve eknâfı aşair ve kabail-i Ekrad olup mevkii iktizasınca aşair ve kabail-i merkumeye hâkim ise de mülkiye memurlarının gerek idaresizlikleri ve gerek irtikâbleri hasebiyle aşair ağavatının nüfuzları nafiz olmağın beyne'l-aşair husumet daima eksik olmayıp ağavat-ı merkûmenin başları altından olmak üzere ara sıra iki aşiret silâh-ı husumete sarılıb yek diğeri aleyhine kıyâm birle şiddetli sadmeler vukua getirerek külli nüfus telefataına sebep olmakda bulduklarından bütün buralar ahali can ve malca asla emin olmadıkları cihetle dağılacakları şüphesizdir.

İşte havali-i mezkûrece öteden beri devam etmekte bulunan şu muhâsâmât ve mukâtelâtın önü alınarak iade-i emniyyet ve asayiş kılınması asâkirden miralay veya kaymakam rütbesinden din ve devletine sadık sahib-i iktidar, cebbar ve gayur bir zabitin tayiniyle mezkûr kasabanın mülkiye memurları yedinden tahlis buyrulmasına vabeste olduğu ve memleketin umur-ı muhafazasına memur olmak ve iktizasına göre devre çıkarılmak üzere mir-i mümaileyhin maiyetine üç dört bölük süvari verilerek ol vechile şiraze-bend idarelerine himmet (s. 8) buyrulmasının derece-i vücûbe olduğu görülmüş ve anlaşılmış olmağla hasbe's-sadaka arz olunur.

Diyarbakır

Şehr-i mezbûr Kürdistan'ın kürsi-i bilâdı ve çölün nokta-i hâkimesi olub Karacadağ namıyla şöhretgir gûhun şark-ı şimâl cihetindeki ova üzerinde vaki ve cihet-i şarkiyyesinden Şat Nehri caridir. Ekser mahalleri harab bir sur-ı cesim ile muhat olub muhtevi olduğu 4164 hanenin kâfesi nim kârgir yani taşla kerpiçten mamûl yalnız ikişer kat gayet sık esvak ve pazarın ekserisi dar ve dolambaç olarak gayr-ı muntazam ve nezâfetden külliyyen ari bir haldedir.

Diyarbakır şehri zikr olunan ovanın hemen orta yerinde vaki olub ova üzerinde hiç bir dikili ağaç olmadığı ve hâil olacak dağ ve tepe dahi bulunmadığı gibi etraf ve eknâf kâmilen açık ve çıplak bu lundüğundan şehrin cevanib-i erbaasında beş altı saatlik mesafeye gelindikte minare ve saire ebniye-i mürtefiâ müşahede olunur. İşte bu ova ta çöle müntehi olduğu halde gayet münbit ve mahsulat husulüne birinci derecede elverişli hatta Şat Nehri kenarında vaki mezralarda envai sebze matlub vechile yetiştirildiği gibi ikisini bir hayvan götürebilir cesim karpuzların neşv-ü nümâ bulunmakta oldukları meşhurdur. Mezkûr Şat Nehrinin memleket cihetinde ve sur-i kebirin Yeni Kapı ve Mardin Kapıları pişgahında bir hayli dut bağçeleri mevcut (s.9) olub bu bağçeler yalnız ipek mahsulüne mahsusdur.

Buğday, arpa, darı, susam, pamuk, yün, ipek husule gelip ipekli ve adi çarşaf, çatara tabir olunur ipekli ve adi kumaş ve mensucat-ı saireye mahsus müteaddit destgahlar vardır.

Diyarbakır nehren "Kelekle" (Yüzden ikiyüz adete kadar tulumları şişirip birbirlerine bend ve üzerlerine sırik döşeyerek imâl edilen bir nev'î saldır) Cizre-Musul-Bağdat ve daha aşağıya varıncaya değin emtia ve hububat nakl edilmekte bir hayli ticareti olub

mamulât-ı mahalliye memleketi idare ettikten başka harice de sürülmede olduğundan ol vechile ticaret-i hariciyesi dahi vukubul-makdadır. Şehr-i mezkûr on bin altıyüz elli kadar nüfuzu müstemil olup bu mikdarın beş bin on kadarı müslim mâ'bakisi dahi Keldanî ve Süryanî ve Ermeni ve Rum ve Protestan ve Ermeni katoliği ve kâdim Süryani ve Yahudi kabilelerinden ibarettir. Bu vilâyet dahilinde şu zikr olunan ecnâsdan başka Yakubi ve İbrahimi ve şeytan pereste eder Yezidi kavimleriyle Arap Kürtzâde Kızılbaş cinsleri dahi olup mezâhib-i muhtelifede bulduklarından bunların beyinlerinde daima mübayenet ve husumet bulunacağı derkârdır.

Mukaddema bâ telgraf ve bi'l-münasebe arz olunan Filipos, Ermeni kilisesinin despotu olup Rusya içerisinde vâki'üç kilisede despot olmuştur. Merkûm Filipos gerçi sûret-i zahirede memuriyet-i ruhaniyede bulunuyorsa da hilkât-ı tabiiyesi enva-i (s. 10) müfset-le alûde olmağın ömrünün her bir dakikasını Devlet-i Osmaniye aleyhine sarf etmekte olup Diyarbakır'a gelen valileri i'zâc ve âhâliyi ifsâd ederek havsala-i tarifin haricinde dürlü dürlü fenalıklar ikâ'ına mütecasır olmuş hatta kendi kavmini bile fesâda verib her bir ferdini diğerine adûv-ı ekber kılmış olduğundan bütün Diyarbakır hıristiyanları beynine tefrika düşmüş olmağla iki fırka olmuşlardır. Aşağı sınıf ahaliden olan fırka Filipos'un taraftarı olup merkûmu istemekde ve ağniya takımından olan fırka dahi aleyhinde olup istememekde bulunmuşlardır. İşte bunların beyinlerini te'lif birle merkum Filipos kelevvel iade etmek için Ermeni Patrikhanesi Urfa marhasası Horin Efendi'yi memuren Diyarbakır'a göndermiş ve merkûm Horin Efendi dahi bu işin husuli için pek çok çalışıb çabaladı ise de li'l-hamd muvaffak olamamıştır. Ma'zallahu Teala bu fırkaların beyinleri te'lif olunarak tarafeyn birleşecek olursa murad ettikleri Filiposi gibi fesâdü'l-efkar adam vücuduna mezcun bir müfsidi oraca makâm-ı ruhaniyete geçirdib bu nâm altında devlete büyük büyük gaileler çıkarabileceklerinden bu misillü bir müfsidin değil Diyarbakır'da bulunmasını hiçbir memuriyete tayini asla ve kat'a caiz olmayıb mümkün ise vücudunun hükümet-i Osmaniyyeden büsbütün tebaüdü derece-i vücubeye varmıştır.

Hele patrikhane kendisini adeta bir sefaret tarzına koymuş olduğundan bütün (s. 11) Anadolu içerisinde bulunan Ermeni ruhani memurları Patrikhaneye muhbirlik etmekde olduktan başka ruhanilikten çıkıb cismâni memur olmuşlardır. Rabbim Teala Takaddi Hazretleri vücud-ı nâdirü'l-mevcud-ı Hümâyunlarını ilâ âhirü'd-devran taht-ı ali baht-ı saltanatlarında daim ve ber-karar ve eüda-i din ve devleti mekhûr ve ma'dum buyursun âmin.

Bu Ermeniler Ermenistan istiklâliyeti lâfzını işideliden beru her birisi bir mevkiin a'deta konsolosluğunu kurmuş olduklarından İngiliz ve Fransız elçileri kadar hüküm vermektedirler. Bunun bir çare-i acil ve seriane bakılmadığı takdirde Hüda nâ gerde ileride devlete büyük büyük fenalıklar ve ağır ağır gaileler zuhura geleceği şüpheden varestedir.

Nefs-i Diyarbakır şehrini muhit olan sûr tahminen devren beş bin metro olduğu halde irtifai on beş'den on dokuz metroya kadar olub kalınlığı dahi bir buçukdan iki buçuk metroya kadar tahlif eder. Sûr-ı mezkûr seksen iki adet cesim kuleleri müşte'mil ve bu kulelerin beheri ise kavisen elli bir ve irtifaen yermi bir ve yirmi iki metro olmak üzere kâgir olarak metin ve mütahkem suretde i'mâl edilmiş ise de şimdi ekser mahalleri hârâb ve virân bir halde olub asrımızda mevcut nev icâd top alât-ı nâriyesinin mermiyâtına hiçbir veçhile mukavemet edemeyeceği âşikârdır.

Zikr olunan sûr-i kebirden başka takriben sekiz yüz metro imti-dadında ve sûr-i kebir (s.12) dahilinde iç kal'a nâmiyla ma'ruf on adet kuleleri şâmil diğer bir daire daha mevcut olub mahkeme, telg-rafhane, postane, umum hapisane, tahrir-i emlâk ve zabıta işbu iç kal'a dahilinde vâkidirler. Bi'l-cümle mevcut olan doksan iki adet kulelerin her biri fevkâni ve tahtanî olarak ikişer adet kebir anbarları muhtevi olub bu anbarların beheri dahi yirmi beş bin keyl-i İstanbulî zahire isti'ab eder vesaatde olmağın mezkûr kulelerin cümlesi hin-i hâcetde üç milyon altıyüz seksenbir keyl-i İstanbulî zahire hıfz edebilirler.

Enefü'l-beyân sûr-ı kebirin hârice açılır Yeni Kapu, Mardin Kapusu, Rum Kapısı, Dağ Kapısı nâmlarıyla yâd olunur dört adet kapuları olduğu misillü iç kal'anın nefsi-i memlekete açılır iki ve hariç sûr'a açılır diğer iki adet kapıları daha varsa da hariç-i sur'a açılan işbu iki adet kapular daima kapalı bulunub ebvâb-ı saire dahi gurub-ı şemsden tuluğ-ı şemse değin geceleri kapalı gündüzleri açık, fakat cuma ile bayram günleri evkât-ı halvet hulûl ederek ehl-i islâm camilerden huruc edinceye kadar bir saat mikdarı kapalı ve kilidli bulunmak memleketin usul-i kadimesindedir.

Bu havalinin her hangi mevkiinde olunursa olsun emniyet-i can ve mal kaziyeleri pek zayıf olub her tarafda ekseriyetle adam öldürmek adam soymak ırza tasallut etmek gibi vu'kuât-ı fe'ciye ve kabaca zuhûra gelmekte olub bunlardan gayrı (s.13) vukuat-ı mü-

teellime-i saire ise âdet-i belde hükmüne girmiş olduğunu orada ikâmetimiz esnasında gerek sûrun dâhil ve hâricinde ve gerek mevâki-i sairede zuhûra gelen vukuat-ı müteaddide isbât etmektedir.

Vali-i vilâyet İzzet Paşa sâdık bendegândan ise de teb'an hâlim olub cebbarlığı olmadığı ve burada bulunacak vali ise mutlak cebbâr olması mukteziyât-ı şedideden bulunduğu cihetle gerek Kürdistan ve gerek çöl ahalisini hususiyle nüfuz-ı şahsiyelerini nâfiz kılmak üzere gece ve gündüz envâ-i hile ve desaisle meşgul ve yevmen fi yevmen zuhura gelen şu fenalıkların vukuuna sebebiyet vermekte bulunan ümerâ ve ağavatın gözlerini yıldırıp ef'al-ı fecie-i kâdimelerinden vaz geçirmekle dahil-i vilâyetin her veçhile emniyyet ve asayiş altına alınması akdem umurdan olmağla bu maksıd-ı hayr-ı mersudun husuli için vilâyet-i müşârünileyhâda devlet ve milletine sâdık din ve diyânetini sâhib iktidar-cebbâr ve gayur çölü ditretmiş Kurd İsmail Paşa ve buna manend bir valinin bulunması elzem ve vâcib olduğu hasbe's-sadaka arz olunur.

Memleketde ileri gelir takımından ve eşrâf-ı ahaliden sayılarak gerek meclis-i idare azalığında ve gerek sair hükümet işlerinde bulunanlar bütün muhtekir guruhundan olub meclisce verilen her türlü kararlara âgâh olduklarından kendi menafi-i zâtiyelerine göre fırladıklar ve desiseler kullanarak daima biçâre ahaliyi nüfuz-ı şahsiyelerini altında bulundurub gûna-gûn (s. 14), vukuatın zuhuruna sebep olmaktadırlar.

Şimendifer hattı güzergâhının keşfiyâtına gelince Beykır Paşa'nın simendifer hususâtınca mahâreti olmadığından o yolda icrâ eylemiş olduğu muayene bir merakla beyhude vakit zayi' etmekten ibâret olub hiç bir vakit sıhhata şâyan olamaz. Çünkü bu keyfiyet bundan akdem Devlet-i Osmaniye'nin umur-ı nafia baş mühendisliğinde bulunan Mösyö Brasıl nam zata ihâle olunmağla mühendis-i mümâileyh dahi senevi sekiz bin lira-i Osmanî maaş-ı zatiyesinden başka mahiye otuz binden kırk bine kadar lira-i Osmani mesarif-i vakıa hazine-i devletden olmak üzere maiyeti mühendislerle şimendifer güzergâhı keşfiyatı komisyonu teşkil ve şubelere taksim birle memalik-i Şahane Anadolu kıt'asında vaki' bir kaç mevakiden keşfiyat-ı ibtidaiyeye bedâ ve mübaşeret ettirib mezkûr şubeleri ol vecchile hareket etdirmekle sonra bu şubelerin yapmış oldukları keşfiyat haritaları Dersaadet'e getirilib mümâileyh Brasıl'ın tahat-ı idaresinde bulunan komisyona verilerek bunların mucebince mezkûr komisyonda mufassal haritalar tanzim ve ol zamanın Nafia

Heyet'ine takdim edilmiş olduğundan mezkur haritalar Nafia Neza-
retinde mahfuz olmak gerekir.

İşte devlet bir kaç milyon lira mesarif ihtiyariyle layıkı veçhe
üzre şimendifer hattı güzergâhının keşfiyatını icrâ ve lâzım gelen
haritalarını tanzim ettirmiş olmağla elbette minvâl-ı meşruh üzere
icrâ edilmiş olan (s. 15) keşfiyattan tanzim olunanan haritaların şa-
yân-ı i'timad olmaları lâzım gelir. İbtidaları Beykır Paşa Devlet-i
Osmaniyye'de bu misillü muntazam yapılmış haritalar mevcut ol-
duğuna dair malumatı olmadığını kendisi mu'teref bulunduğundan
âciziden i'zâh-ı keyfiyetle mezkûr haritaların bizde elân mevcud
idiğü ifhâm edildiyse de yine efkârından şaşmayıb bir hayli evkatı-
nı dahi o yolda sarf eylemiştir.

Diyarbakır'da bir müddet ârâmdan sonra haric-i ez talimât yine
Musul ve Bağdat cihetlerine gitmekliğe kalkışmalarıyla şu hareket-
leri ta'limât-ı Seniyye'nin hilâfına olub mutlak istizân'a muhtaç bu-
lunduğu ve gidilecek mevâki'siddetle kahtzede olduğundan burala-
ra gidilmek herhal ve kârde münâsebetsizliği mucib olacağıının
ifhamiyle bir hayli pend ve nasihat edildiyse de asla kulak verme-
yib fi 8 Şubat sene 95 (20 Şubat 1880) tarihiyle bilâ istizân Diyar-
bakır'dan kıyâm birle kelek süvar oldukları halde hareket etmelerine
mebni hakpayı Şahanelerine olan arz ve i'şâr-ı âcizi üzerine
Bâb-ı Âli canib-i samisinden gelen emr-i telgrafi mucibince avdetle
Hazine-i Celile-i Şahanenin bir hayli bi lüzum mesarifa giriftar ol-
masına sebebiyet vererek Ergani Nuhası Madeni'ne bi'l-muvassala
olub gün ârâmdan sonra Harput'a gelmişlerdir.

Ergani Madeni Hakkındadır

Maden-i mezkûr heseb 38 derece-i arz-ı şimâl ile İstanbul'dan
itibaren 12 derece (s. 16) tul-ı şarki'de ve Diyarbakır vilâyetinden
on saatlik mesâfede kâin birbirlerine nâzır iki adet cibâlin eteğinde
gayr-ı müstevi arazi üzerine mebni taşla kerpiçden ma'mul beş yüz
on beş İslâm üçyüz Rum, ikiyüz Ermeni olmak üzere cemân bin on
beş haneyi ve zükûr maainas beşbin sekeniyi muhtevi bir kasaba
olub bir nefer mutasarrıfla idare olunmaktadır.

Nefs-i kasaba cihet-i yeminine müsâdif Mihrâb Dağı namıyla
şöhretgir mürtefi'-i cibâl üzerinden vârid olan dere vasıtasıyla ikiye
tefrik olub etraf ve eknâfı kâmilen gûhistân olmağla kasabanın içe-
risinde her kangı noktadan nazar olunsa heman kurşun varabilecek
râddede sengistân-ı cebel-i mürtefia şivleriyle semadan başka bir
yer görülemez.

Diyarbakır vilayetinden Maden Mutasarrıflığı'na vârid olan tarikin vaki' olduğu arazi, Maden Mutarassıflığından dört saat mesafede olan Ergani Hanı'na değin düz yollar dahi İsmail Paşa'nın Diyarbakır valiliği hengamında tesviye ve tanzim edilmiş ise de mezkûr dört saatlik mesafe kâmilten gûhistan yollar gayr-ı muntazam olarak cebel-i mürtefianın bendleri çevresine doğru tehlikeli bir vaziyette dolaşmış gitmekte olduğu ve'l-hasıl Diyarbakır'dan kıyâm olunduktan sonra ikinci konak menziline müsâdîf olan tarikin müşârünileyh İsmail Paşa'nın Diyarbakır'dan infisalı sebebiyle nâ tamam kalmış ve mevcut köprülerden bazılarının dahi haraba yüz tutmuş oldukları çeşm-i te'esüfle görülmüştür.

(S.17) Dördü muhassıl beşi dahi el yevm sahibleri tarafından işledilmekte olan dokuz adet bakır madeni mağaraları kasabanın garb-ı cenub cihetinde vaki tepe üzerinde ve nefs-i kasabanın pişgahından akıb gitmekte olan suyun zemininden takriben ikiyüz metro mürtefa mahalde bulunmuşlardır.

Maden kasabası ahalisinin ziraat etmeğe elverişli arazileri olmadığı cihetle heman kâfe-i ticaretleri madene münhasır olub ol veçhile taayyüş ve idare-i beytiyyelerini tevsiye ederler. Ahalinin bir kısmı mağara sahibi olub madencilikle bir kısmı dahi madrabaz olub cevher bey' ve furuhtıyla kısm-ı aharı ise gündelikçi olub mağaralar içerisinde hafriyat ve nakliyat ve cevher kavurmak ve kal etmek hususlarıyla me'lufdırlar.

Şöyle ki masarifât-ı hafriyesi kendi üzerlerine olmak şartıyla madenciler tarafından mağaralar derununda kazdırılmakla tedarik edilen ham bakır cevheri küfeciler marifetiyle lede'l-ihraç mağara ağızlarının civarlarına vaz' ve istif edildikten sonra cevherine göre beher kovası (İkiyüz altmış kıyyeden üçyüz kıyyeye değin cevher isti'ab eder bir ölçüdür) on kuruştan on iki kuruşa kadar fiyatla madrabazlara furuht olunur. Bundan sonra dahi kâfe-i masarifât-ı vakıası madrabazlar üzerine olarak cevher-i mezkûr açık fırın manasına filika tesmiye kılınan ocaklara nakl edilerek kal edildikten sonra hâm bakır olduğu halde kantar (s. 18) edilip beher batmanı (Altı kıyyesi) yirmi kuruş fiyat-ı maktu'a ile kalhane kurbunda vaki' anbarlara bi't-tevcih memuruna terk ve teslim edilmek ve cânib-i mirîden dahi beher batman on yedi buçuk kuruşu nakden bâki iki buçuk kuruşuna bedel-i hinta i'tâsiyle tesviye-i deyn edilmek şurut-i mer'iyyeden olub ol veçhile icra-i umur oluna gelmekdedir. İşte cevher-i mezkûr minvâl-ı meşrûh üzere kal edilmekle mirî uhdesine

geçdikten sonra kıyye başına birer kuruş mesârifat-ı nakliye i'tâsiyle develere bi't-tahmil Tokad'a nakl edilerek tekrar izâbe ve bir dereceye kadar tathîr edilegelmektedir.

Maden-i mezkûrun müsta'mel olduğu mağaralardan ihrâç edilen cevherin cinsiyet ve zenginliğine gelince bakır madeni bütün dünya yüzünde iki aded ise biri Ergani madeni olduğu tarifden vâ-reste olub fakat idaresinin uygunsuzluğu sebebiyle mağaralar derinlik peydah etdikçe dâhil-i madenden çıkan su gerçi lâyin katı' akıb gitmekte ise de mukaddemâ mecrâ suretiyle hafr edilmiş ufkî mağaranın zemininden düşüb mağaralar dahilinde terâkim etmekle hafriyata külli sekte irâs ederek ameliyat-ı mukteziyenin şiddetle betaetini mûcib olmaktadır. Yukarıda da zikr olunduğu veçhile dâhil-i madenden zuhûra gelen ve enefü'l-beyân ufkî mağaradan çıkıb takriben ikiyüz metro irtifaında bulunan arazinin şivî üzerine aşağı boşak akıb gitmekte olan bakır madeni suyu ale't-tahmin beş lüle cesametinde olub humuzet-i (s. 19) şedide ve mürekkebât-ı nuhasiyesi hasebiyle içerisinde atılan demire bi't-tesir müddet-i kalie zarfında demirin şekliyle müşşekil olarak üzerinde bakır peydah eylediği gibi demiri dahi yiyerek taflil eylediği ve hasıl olan bakır-ı mezkûr demirin üzerinden alınıp terar ameliyat edildiği suretde demir büsbütün mahv olarak hâlis bakır husule geldiği hayretle görülür.

Bu suyun mecrâsının aşağı tarafına havuzlar imâl edilerek derunlarına hurda demirler ilgâ olunduğu takdirde yalnız bu vasıta ile senevi iki üç yük kıyye mevâd-ı ecnebiyyeden âri nühâs-ı sâfi alınacağı âşikâr iken böyle bir servetin nâfile yere lâyenkatı' akıb gitmekde olduğunu görenler te'essüf etmemeleri adimü'l-ihimâlidir.

Kalhaneye gelince mağaralarından heman on dakika mesâfede ve dere içerisinde iki âtik dördü cedîd olarak altı fırın ma'küregi şâmil iki bölük kalhane mevcut olub kâfe-i kürekleri su kuvveti ve dolab ianesiyle işlemekte ise de mezkûr fırınlar ile kürekler kâr-ı kâdim olmağın her halde fi zamanen Avrupa'da müsta'mel izâbehanelerden fersah fersah geri olduğundan ayrıca bunun islâhından dahi fevâid-i kesire husule geleceği beyandan müstefnidir. Maden sebebiyle Ergani Madeni kasabasının etraf ve eknâfında on dört saatlik mesafeye varıncaya değin bütün ormanlar mahv edilerek bu vesaat dahilinde bulunan dağlar kâmilen çıplak bırakılmış (s.20) olduktan başka daha ilerisinde bulunanlar dahi mahv edilmek üzere olub yalnız ufak tefek kök ve filizlerden ibaret bulduklarından

şimdiden bir çare-i aciline bakılmayacak olursa biraz müddet içinde büsbütün mahy edileceği şüphesizdir. Ergani Bakır Madeni'nin müstemil olduğu usul-i idare-i hazıraya gelince hâsıl olan bakırdan kıyye başına nihâyetü'n-nihâye bir kuruş menfaat kalıyorsa da bu da yalnız memurinin maaşına ancak kifâyet eyleyeceğinden bu hususta devlet havali-i mezkûrede kâin ormanların mahvından başka hiçbir faide ile müstefid olmadığı gün gibi aşikâr olmağla zikr olunan usul-i idare-i hâzıranın terkiyle diğer yolda bir idare-i cedîde aramak devlet için her hâl ve kârda hayırlı ve faideli olacağı şüpheden âzâdedir.

Bu da iki şık üzere olub şikk-1 evvel ormanların tahlisi için mağaralardan ihrâc edilen cevherin mahallinde doğrudan doğruya Avrupalı taliblerine furuht edilmesi ve bu cihetle vukua gelen irtikâbatın önü alınmasından ibarettir. Şikk-1 sâni dahi mesmûât-1 sahiheye nazaren maden-i mezkûrun on iki saatlik mesâfesinde vâki' Palu Kazasında maden kömürü zuhura gelmiş olduğundan erbâbı vasıtasıyla taharri etdirilib maden kömürü ihrac ve lazım gelen yollar tesviye ve imâl etdirildikten sonra ya ihrac olunan kömür bakır cevheri mevkiine veyahud bakır cevheri kömür mevkiine nakl etdirilerek mutlak maden kömürü harikiyle kal ve izâbe edilmesi hususundan ibaret olub bu iki (s. 21) şıktan birinin usul ittihazı devlet için en faideli ve kârlı görünüb bunların gayri hiç bir veçhile hüsn-1 suretde idaresi mümkün olmayacağı umur-ı vâzihadandır. İleride sırasınca tefrik ve beyân olunacak Keban Gümüş Madeni dahi aynıyle bu yolda olduğundan anın da ıslahı bu vechile olmak gerekdir.

Ergani Madeni kasabasında Harput şehrine vârid olan tarik on iki saatlik mesafeden ibaret olub madenlerden kıyâm olunduktan sonra takriben dört saatlik mesafe derelik olduktan başka tarik dahi bu derenin boyuna doğru cebel-i müteselsile eteğinden ve oldukça yapılmışsa da bakılmadağından harâba yüz tutmağa başlamışdır. İşte bu dört saatlik mesâfe kat' olduktan sonra iki saat kadar dahi düz yol gidilib Deve Boynu tabir olunan yokuş inişe bir buçuk saat çeken dağ aşılarak Harput Ovası'na nüzûl olunur. Bundan sonra dört buçuk saat mikdârı bu düz ova üzerinde kat'-1 mesâfe olunarak Mâ-muretü'l-aziz Vilâyeti'ne muvassalat olunur. Bu yollarda tesâdüf olunan Deve Boynu gibi bazı uygunsuz mahaller tesviye ve tanzim edildiği takdirde Ergani Madeni'yle Harput şehri her veçhile mün-sebât-1 kaviiye peydah eyleyerek tevsi-i ticâret eyleyecekleri şüpheden arıdır. Altun madeni denmeye sezâ olan enefü'l-beyan Har-

put Ovası tulen kırk elli mil ve arzen dahi on onbeş mil imsidâd edib tarifi nâ kâbil arazi-i münbiteyi müşt Emil ve ekser mahalleri sulak olmakla zer' olunan her nevi mahsulatı bire onbeşden yirmiyeye kadar verdiği meşhur olup burada yetiştirilen mahsûlât mahall-i sair eye hiç bir veçhile kıyâs kabul etmez.

(S.22) İngiliz askeri erkân-ı harbiye mülâzimlerinden olup sey-yar konsolosu sıfatiyle İngiltere'nin Dersaadet Sefarethanesi ma'iyeti olan Mösyö (Cim Sayed'in) hükümet-i Osmaniyye'den gizli olarak Heyet-i Teftişiyeye'nin peşinde bulunması için Beykır Paşaya ta'limât-ı hafiye i'tasiyle merkûmu davet etmiş buna sebep ise merkûm mukaddema Zeytundağı'nda bulunub Türkçe bilir ve Ermenileri celb ve ifsâd etmek gibi efâlde mahâret-i kâmile olduğuğundan beraber bulunması İngiliz merâmına her halde faideli olacağığundan i'bâretidir.

Merkûmun hizmet-i devlet-i Aliye'de olmayıb İngiltere hizmetinde bulunduğu halde Heyet-i Teftişiyeye peşinde bulunması mugâyir-i nizam ve usul olduğuğ zârifane kendisine beyân olunmuşsa da hiç bir semeresi görülmedikten başka Diyarbakır'dan sonra her nereye gidilmiş ise yine peşimizden ayrılmamıştır. Hatta Diyarbakır'a muvâssalat olundukda Mösyö Cim Sayed İngiltere'nin Diyarbakır konsolosu Mösyö Trator'e misafir olup mezkûr konsoloshanede Beykır Paşa ile birleşerek dilhâhları veçhile teâti-i eftar eyledikten sonra Diyarbakır'dan hareketle Musul cihetine azimet olduğuğ gün merkum Cim Sayed dahi li maslahaten Musul'a gitmeyi bahâne ederek kelek suvar olduğuğ halde takibe devam ve müşâriley Beykır Paşa'nın ol cihete azimetine karşı Bâb-ı Âli canib-i samisinden vârid olan emr-i telgrafi mucibince Paşa-yı müşârileyh Cizre'den avdet etdikde Cim Sayed dahi avdetle Ergani Madeni'ne gelmiş ve Diyarbakır konsolosu Mösyö Trotar dahi Ergani Madeni'ne gelerek müşârinileyh Beykır Paşa'ya mülâki olup birlikte (s. 23) bir iki gün ârâmdan sonra buradan Harput'a hareket olundukda Macor Trotar Diyarbakır'a avdet etmiş fakat Cim Sayed kâlâ evvel takibe devamla Harput'ta Beykır Paşa ile bir mahalde buluşmuşlardır. Paşa-yı müşârileyh bundan başka Belçikalı Şefred nâmında meçhulü'l-ahvâl bir kimseye daha rağbet göstermekde ol dahi heyetin peşine düşmüş olduğuğundan sebep-i refâkatı sual olundukda merkum mukaddema İngiliz zabitanın Macor Komoron namında birisiyle Bağdat'a değin etrafı keşf ederek seyahat etmiş olmağın mâlûmat-ı mevkiyyesi bulunduğuğundan bahisle beraberince bulunmasına müsaade ve muvafakkat eylediğini beyân eylemiş ve merkûm Mösyö Şe-

ferd dahi bu me'muriyetin intihâsına değin ayrılmamış olduğu gibi Berkin namında bir de İngiliz sır kâtibi var idi.

Harput

Şehr-i mezkûr enefü'l-beyân Harput Ovası'nın cihet-i şarkiyesinde kâin cibâlin zirvesine mebni olub müstemil olduğu hanelerin bazıları kâgir ise de ekserisi kerpiç ve damları düz toprak ve kâfe-i esvâk ve pazarı dar ve dolambac oldukdan başka sokakların heman kâfesinde kaldırım bulunmadığı ve mevkiinin yükeklığı hasebiyle müddet-i medide berfle mâ lâ mâl olduğu misillü tabii mevsiminde kesretle bârân nüzûl eylediği cihetle karlı ve yağmurlu mevsimlerde ziyâde çamur bulunmaktadır. Nefs-i Harput şehri ezmine-i kâdimede havali-i mezkûrece müstevli olan hof ve hırâs-ı âşâyir-i mücâvere sebebiyle mârû'z-zikr cebel-i mürtefi' üzerine te'sis ve inşâ edilmişse de sad hezâr şükürler olsun şimdi o misillü ahvâl büsbütün münâdim olub saye-i asayışvaye-i hazret-i Padişahî'de emniyeti ahalli ber-kemâl ve kâfe-i reayâ ve bereyâ heman derece-i matlûbede nâil-i hüsn-i a'mâl olmağın bir müddetden beru ekser ahali ovaya rağbet ederek ol veçhile eshâb-ı emlâkın şehri terke mezra' tabir olunan düz araziye nüzûl ve alâ-kadrü'l-istita' mesken inşasiyle vâsıl-ı hadd-ı me'mul olmuşlardır. Hatta hükümet-i mahalliye dahi buraya nakl edilmiş olduğundan mahall-ı mezbûrun şerefi şehre tefevvuk etmiş ve şehrin cevami' ve mesâcid ve emâkin-i sairiyi muhtevi olması büsbütün terkine mani bulunduğundan ol veçhile şehir ikiye tefrik olunmuşdur. Mezra' vadisi üzerinde hükümet-i mahalliyeden bir saatlik mesafatda sayfiye misillü bir haylı kura-yı mücavere mevcut olub ekser ahalli eyyâm-ı seyfde mezkûr kariyelere giderek yaz mevsimini ümrâr ve vakt-i merhununda herkes mülkünde mevcut olan mahsulat-ı tabiyyiyeyi alarak kış mevsiminin vürudunda avdet ederler.

Harput havalisinin muhtevi olduğu bi'l-cümle arazi sulak ve her nevi mahsulata elverişli olub ziraat ve felâhatçe istidâd-ı kâmilisi olduğundan esbâb-ı nakliye vücuda getirilecek olursa mahal-i saireden kat ender kat kesb-i servet ve şeref edeceği bedîhidir.

Mahal-ı mezkûrde matlub veçhile her nevi hububât husule geldiği misillü başlıca olarak pamuk hinta, şa'ir, yulaf, yün hasil olub ve ihtiyâcat-ı mahalliye def' ederek harice dahi sevk olunur. Ak-mişa-i mahalliye destgâhları dahi mevcuttur.

(s.25) Fi 26 Mart sene 96 (7 Nisan 1880) tarihiyle Harput'tan bi'l-kıyyam Keban Sim Madeni'ne uğrayarak lede'l-muayene hareket edib Malatya'ya ondan sonra Hekimhan, Alacahan, Kangal ve

Dikilitaş nahiyeleri tarikiyle hareket olunarak Sivas vilayetine muvassalat olundu.

Keban Gümüş Madeni Hakkındadır

Maden-i mezkûr Harput Vilayeti'nden on iki saatlik mesafede ve Fırat nehrine çeyrek saat mesafede olan mevkide kâin olub senistan gayet şivli cebel-i mürtefia ile muhat olduğundan mağaraların buldukları mahalden kal'haneye gelen yolların cebel-i mezkûre şivleri üzerine gayr-ı muntazam bir halde gayetü'l-gâye sa'bü'l-merder olması hasebiyle esbâb-ı nakliye ziyadesiyle deşvârdır.

Bu madende gerçi kesirü'l-aded mağaralar mevcut ise de bunların obeş adedi elli seneden beri muatal kalmış mâ bakisi dahi üç seneden beri işlememekte olub lüzumu takdirinde yalnız üç adet mağaranın cevher ihracına elverişli olduğu inde't-tahkik anlaşılmıştır.

Mahall-i mezkûrde dört adet izâbe fırınlarını şâmil bir bâb kalhane mevcut olub mukaddemleri işlemekte imişse de idaresinin uygunsuzluğu sebebiyle bakılmayıp şimdi hârab ve muattal kalmıştır. Bu madenin cevher ölçüleri aynıyle Ergani bakır madeni ölçüleri gibi olub yalnız ednâ cinsinden olduğu surette beher koğa ikiyüz kırk kıyye ve âlâ cinsinden olduğu takdirde dahi beher koğa üçyüz kıyye cevher istiab edebilir. Ham olarak ihrac edilen cevherin yüzde onbeşden (s. 26) yığirmiye kadar tematüi zuhure geldiği ve mikdâr-ı mezbûrun tekrar vasati surette beher kıyyesinde bir buçuk dirhem gümüş olmak şartıyla yani kıyyesinde yirmidört dirhemden kırk dirheme kadar nisbetinde sim istihsâl edildiği muhakkaktır.

Burada bulunan madenciler derece-i kifayede sermayeye mâlik olacak olurlarsa zikr olunan mağaraların beheri bir sene zarfında on bin batmandan onbeşbin batmana kadar cevher verebileceğini müteahhid oldukları tahkikat-ı vakiyadan müstebandır. Ergani madeninde olduğu gibi Keban gümüş madeni ahalsininin dahi ziraat etmeğe elverişli arazileri olmayıp kâfe-i ticâret ve idareleri maden ihracına münhasır olduğundan âmeliyat-ı hafriye ve ihrâciye-i madeniyenin devam eylediği sıralarda dört beş bin haneyi müstemil Keban madeni kasabası mamur ve âbadan iken her nasılsa umur-ı idaresi rehnedar olmağla tatil-i ameliyat olunan tarihten beri ahalinin kısm-ı küllisi terk-i vatan ve diyar-ı ahire hicret edib şimdi hârâb bir halde yalnız ikiyüzelli kadar hâne mevcut idigü çeşm-i teesüfle görülmüştür.

Maden-i mezkûrun etraf ve eknâfında on dört saatlik mesafeye değin maden sebebiyle mahv edilerek orman eseri kalmamıştır. Bu madenin işledilmesi mutlak maden kömürünün vücuduna muhtaç olub mesmuata nazaran civar mahallerin bazılarında maden kömürü mevcut idigü ve bu husus taharri edilmekle maden kömürü keşf ve ihrac edilerek ol vechile maden-i mezkurun işledilmesi hususuna sarf-ı nakdine-i himmet buyrulduğu suretde hem hasılatca fevâid-i kesîre husule geleceği ve hem de kasaba-i mezkûre (s. 27) ez ser-i nev mamur olacağı cihetle hükümet-i seniyyece menafi-i vâfire tahsil edeceği şüpheden âzâdedir. İşbu madene on dört saat mesafesi olan (Baş Vartinik) nâm nahiyede kömür mevcut idigü ve berren naklinde gerçi suubet-i kesîre varsa da mevkiince esbâb-ı nakliye-i münâsibe tedarikiyle nehren heman altı saat zarfında nakl edileceğinin muhakkak olduğu menba-i mevsûke ve mesmuât-ı sahihededir.

Sivas

Şehr-i mezbûr Karadeniz sahilinde vâki Samsun İskele'sinden altmış saat içeri kain olub pişgahından Kızıl Irmak câridir. Muştamil olduğu hanelerle esvâk ve pazarın gayr-ı mazbut olarak nisbet-siz bir halde bulunuşu belediyesinin adem-i dikkat ve rehâvetini isbat etmektedir. Bu vilâyetin muhtevi olduğu bi'l-cümle arazi vasi' ve münbit olub fevkâlede mahsul vermeğe istidâdı vardır. Şehrin her tarafından cereyan eden sular mevcut olduğundan esbâbı taharri edilmekle su kuvvetiyle makine ve destgâh işletilmeğe kabiliyetlidir.

Vilâyet-i müşarünileyhada üç seneden beri izhâr edilmiş olan aşar malı seleflerinin tesyibi sebebiyle çürümüş bir hale gelmiş iken oraya vüsulümüzde henüz tayin buyrulmuş olan vali-i vilâyet Hakkı Paşa ile eşrâf-ı ahaliden bir iki kimselerin ikdâmat-ı mütevâliyeleriyle zâhire-i mezkûre tathir edilip gerek tohumluk ve gerek tabhiye olmak üzere muhacirin ve kahtezedegâna tevzi olunduğu misillü yüz yetmiş bir kıyye kadar dahi peyder pey Diyarbakır ve Musul cihetlerine sevk (s.28) ve i'zâm edildiği manzûr-i çeşm-i iftiharımız olmuştur. Velhasıl Sivas havalisi zahire husuluna birinci derecede elverişli bulunduğu vaktiyle buradan etrafa münâsib yollar mevcut olmuş olsa idi zahire-i mevcude kifayet eder derecede vakt ve zamaniyle sevk olunduğu takdirde kahtezede bulunan mahallerin hiç ızdırâb görmeyecekleri şüphesiz idi. Sivas'da bir aya müteceviz ikâmetimiz esasında polis ve jandarma henüz teşkil et-

memiş olduğundan mevcut zaptiye muayene olunarak pek çok ne-
vâkızı görülmüş olduğu gibi belediyece hiç bir şeye dahi dest-res
olunmamış olduğu ma'etteessüf görülmüştür.

Anadolu'nun ekser mahallerinde olduğu gibi burada dahi Er-
meni mekteplerine gidildikte kapılarında içeriye girecek olanların
gözlerine mutlak çarparak nazar-ı dikkatlerini celb ve cezb edebile-
cek münasip mahallere mevzu' bir kıt'a resm müşahade olunur ki
bu resme atf-ı nazar dikkat olundukda harabezâr kabristan-ı şebiyeye
arazi üzerine mütevveccihe saçlarıyla elbisesi perişan bir halde zen-
ne tasviriyatı ellerini gözlerine kapatmış olduğu halde fevk-i mâte-
yessür âlâm ve ekdâr içinde bulunurcasına hazin hazin ah ve ânin
ederek ağlamakda olduğu görülüyor. Bu resmin medlul-i behiyane-
den ibaret olduğu sual olundukda mezbûre Ermenilerin vatani yani
Ermenistan olub mevtâ halinde bulunan evladlarını kabirleri üzerin-
de durub ağlayarak istiane ve istimdâd etmekde olduğu cevabı alın-
mıştır.. Ma'mafi mezkûr mekteplerin her kangısında olursa olsun
şâkirdana coğrafya dersi (s. 29) sual olundukda Ermenistan tabir et-
tikleri Van, Muş, Diyarbakır, Sivas, Erzurum havalilerinin hududu-
nu ezbere tersîm ederek bu havaliler dahilinde bulunan mevakiin
isimlerini teadâd etmekle cevap vermektedirler.

Tarik, meabir ve umur-ı nafia husussatı Sivas vilayetinde pek
geri kalmış olduğu görülmüş vali-i vilayet Hakkı Paşa vilâyet-i sai-
rede görülen valilere nisbeten mukaddem ve gayur ise de kendisi
memuriyetince daha yeni olub selefleri dahi hiçbir eser bırakmamış
oldukları çeşm-i teesüfle görülmüştür.

Sivas vilayetinde bir müddet ârâmdan sonra Başvekalet canib-i
sâmisinden vârid olan emr-i telgrafî mucibince fi 24 Mayıs sene 96
(5 Haziran 1880) tarihiyle vilâyet-i müşarünileyhadan bi'l-kıyyam
hareket olunub buradan Erzincan'a diğer kestirme yol mevcut iken
İngiltere makâsıt-ı menfaat-ı cuyânesinin meabü'l-istinadı olan teş-
vik ve celb kılıb ahal-i hıristiyane ile fûnun-i harbiye nokta-i naza-
rında mevaki-i mühimme-i askeriyeyi teftiş ve taharri seddiyle Ka-
rahisar-ı Şarki tarikını ihtiyar birle ol vechile hareket ve mahall-i
mezkûre muvassalat ol civarda kâin gümüş madenini muayene zım-
nında mahall-i mezkûre giderek her an ve zaman takib etmede bu-
lunan seygar İngiliz konsolosu merkum Cim Sayed ile orada birle-
şerek teati-i eftar eylediği gibi esnâ-i rah da tesadüf eylediği göl
ve nehirlerde mevcut takımıyla balık sayd ederek meşgul olub bir
hayli evkatını bu vechile umrâr eylemiştir. Müşarünileyh Beykır

Paşa'nın şu memuriyet esnasında tutmuş olduğu meslek talimat-ı hafiyesi mucibince üç dereceye münkasım olduğu görülmüştür.

(S. 30) Şöyle ki, birinci derecede fünûn-i harbiye nokta-i nazârında tecâvüzi ve tehâfüzi harekât-ı askeriyeye salih ve müsâid mevâki'-i mühimmeyi harita üzerinde gösterib bunların ahvâl-ı fenniye ve ameliyatı hakkında tahkikat ve ahz-ı malumatla kangı mahallerde tegalüb-i hıristiyan olduğunu ve ecnâs-ı ahaliyi ve hıristiyan mekteplerine bizzat giderek usul-i tedrisiyelerini muayene ve istidlal etmek, ikinci derecede menafi-i hususiyyesi yolunda olarak gidilen vilâyet ve mutasarrıflıklardan başka âsâr-ı 'atika seyr ve temaşa bahanesiyle gidebildiği ve gidemeyib de Said Paşa'nın vilayetle ba telgraf ahz-ı malumat edebildiği mahallerde ahlâk ve adât-ı ahali ve ecnas-ı mezahib ve nüfus-ı mevcude, gümrükler hâsılatı, idhalat, ihracat, mamulat, hasılat-ı tabiiye ve nakdiye ve bunların teferruatı ile hapishanelerde mevcud-eshâb-ı servetin kesreti kangı mezheb efrâdından bulunduğu ve esna-ı rahda olan meşhudatını tahrir birle kitab suretine koyub tab' etdirerek fûruht etmek niyetinde olduğundan ol veçhile faide-mend olmaklığı yoluna cehd etmekde bulunduğundan bir mahalden diğer mahalle lüzum-ı hareketi esnasında malumat-ı mukteziyeyi ahz eylemek üzere kesdirme olarak nizâmı dairesinde bulunan yollardan hareket etmeyib sapa yollardan hareketle ol veçhile ücret-i mezil ve harcırâh almışdır.

(S. 31) Müşarünileyhin şu harekâtı harcırâh nizâmnâmesinin haricinde olub ileride mesuliyeti davet edeceği kendisine ifhâm edildikde mevâki-i mukteziyyenin tecâvüzü ve tehafüzü harekât-ı askeriyeye elverişli olub olmadığının muayenesi lazımdır cevabı alınmıştır.

Üçüncü derecede dahi sûret-i resmîyede vazife tanıdığı polis ve jandarma teşkilâtına ait cedvel tanzimine mübaşeret ettirmiştir. İşte müşarünileyh Beykır Paşa'nın her bir harekât ve sekenatı cidden ve hakikaten İngiliz meramına hizmetden ibâret olub Said Paşa dahi yirmibin kuruş maaş almakda ve şehriye harcırâhını onbin kuruşdan aşağı düşürmemek üzere yalnız menâfi-i şahsiyesini vikâyetten memuriyetin imtîdadiyle istifade etmek fikrine tabi olub Beykır Paşa'nın her bir merâm ve maksadını daima tervic ve teshil etmekde olduğu gibi muvassalat olunan mahal emvalinden para almak hile ve desisesiyle meşgul bulunmuşdur.

Müşarünileyh Beykır Paşa'nın refakat memurlarına gelince bunlar erkân-ı harb miralayı Şakir ve Jandarma Alaybeyi Tâhir ve Rum milletinden erkân-ı harb Kolağası Zihni ve Jandarma mülâzımı Yusuf Beylerden ibaret olup bunlar Devlet-i Aliyye'nin nân ve nimetiyle perverde olmuş ve olmada bulunmuş oldukları halde müşârünileyhin lütf-i dideleri olduklarından kendilerini bendegân-ı Devlet-i Aliyye'den hariç tutarak daima Beykır Paşa'nın efkâr-ı ha-fiye ve celiyesini tervic ve icrâ etmeyi i'tidâd edib her hâl ve kârda ol mesleği muhafazadan geri durmamışlardır.

(S.32) *Endires Kasabası (Suşehri)*

Karahisar-ı Şarkî'ye yedi saat mesafesi olan Köse Dağı namıyla ma'ruf kûhın şark-i şimâl cihetinde vaki' ovaya hâkim bir nokta üzerinde mebni İslâm ve Ermeni ahalliyi muhtevi bir kasaba olup bir nefer kaymakamla idare olunmaktadır. Endires kasabasının etraf ve eknâfında envai meyve ağaçlarını müştamil bağ ve bahçeler mevcut almağla gayet ferahnâk bir mevki-i dilâra olup soğuk ve mebzul sularıyla münbit arazisi mevcut olduğundan her nevi mahsulat husulüne istidadı vardır. Bu kasabanın arazi-i mevcudesi üzerine serpiştirilmiş bir çok karyeler mevcut güzel bir ova olup mahalli-i mücâvereye nisbetten sıcak olduğu gibi heman kâfe-i tarlaları dahi sulak olmağla ekinleriyle hububat-ı saire civar mahallerden evvel burada kemal bulmuş olduğu görülmüştür. Fi 1 Haziran sene 96 (13 Haziran 1880) tarihine müsâdif olan pazar günü ale's-sabah kasaba-ı mezkûrden kıyyam ve hareket birle yevm-i mezbûr akşamisi Karahisar-ı Şarkî mutasarrıflığına muvassalat olundu.

Karahisâr-ı Şarkî (Şebinkarahisar)

Karahisâr-ı Şarkî ezmine-i kâdimede cari olan usul ve a'detâ ittibaen mürtefi-i cebel üzerinde kain yalçın kayaya arkasını vermiş olduğu halde ticaretgâh bir okur, şehir olup mezkûr kayanın üzerinde vaki kâr-ı kâdim kalasının ateşi altında bulunmuş olduğundan zikr olunan kal'a gerçi kâr-ı kâdim ise de şehrin her tarafına hakim olduğu gibi memleketin içerisinden başka hiç bir cihetden dahi yolu olmadığından teshiri pek müşküldür.

(S. 33) Şehr-i mezkûrun arka tarafı minvâl-ı meşrûh üzere yalçın khava olduğu misillü batı cihetinde Dekle (?) menziline keza-lik mürtefi ve aynı surette diğer cebel daha mevcut olmağla memleket tabii bu iki cebelin miyânelerinde hâsıl olan boğaz arasında

vaki olub tarif olunduğu veçhile mevkii ferâh ve dil-küşâdır. Şehr-ı mezbûrun etrafında bağ ve bahçeler olub gâyet münbit arazisi vardır. Mahsulatı kandesini idare ederek harice de vermektedir. Burası Karadeniz sahilinde vaki Giresun İskelesi'nden mesafesi otuz saat olub, fakat şose tariki yapılmamış bir iki defa bu tarikin tesviyesine mübâşeret olunmuş ise de neticesiz kalmıştır. Karahisâr-ı Şarkî ahali İslâm ve Hıristiyan olub kâmilen ticaretle me'luf olarak gayet açık göz ve müsta'id ve Dersaadet'çe muteber tüccarları ve münâsebâtları vardır. Buraca zuhûra gelen yangın memleketin çarşu ve pazarının bir mikdarını tahrib etmişse de li'l-hamd ekser mahalleri kurtulmuştur. Ahalinin mutasarrıf oldıkları arsaların yaptırılmak üzere âmâde bulduklarından mühendisin vüruduna intizâr etmekte bulunurlar. Bir müddetden beru mutasarrıf güya umur-ı zaptiyesini tesviye zımında gitmiş ve şu halin devamı birçok uygunsuzluğa ve muhasebenin dahi pek çok fenalıkları görülmüş ve işidilmiş, tahkikât-ı acizanem de aynı yolda netice bulmuş olduğundan bunun ıslâh ve icrâ-i serisi her halde fermân-ı ma' delet-unvân-ı seniyyelerine vabeste olduğu hasbe's-sadaka arz olunur.

Sair yerlerde olduğu misilli burada dahi Ermenilerin burunları yukarı kalkmış ve Beykır Paşa dahi ahallinin kısm-ı mütegalibesiyile ticaret ve servet hususlarını tahkik ve muayene etmiştir.

(S.34) Fi 5 Haziran sene 96 (17 Haziran 1880) tarihine müsâdif olan perşembe günü Erzincan'a muvassalat olundu. Sivas vilayetinden kıyyam olunduktan sonra ikinci ve üçüncü konak mezillerine tesadüf eden mahallerde yolumuz çend defa birer ikişer saat kadar orman içerisine müsâdif olub bu ormanlar tarla yapılmak üzere yerli ahali tarafından kat' ve ihrak olunmağla hiç kimse tarafından bakılmadığından binlerce çam ağaçları dereler ve ormanlar içinde yatıp çürüyerek mahv olmakda buldukları çeşm-i teesüfle görülmüştür. Esnâ-ı râhda Erzurum, Van ve Bayezid cihetlerine sevk olunmak üzere gerek Sivas'tan ve gerek mevaki-i sairede deranbar edilmiş zahireyi nakl eder veyahut zâhire almak üzere henüz gider olduğu halde binlerle öküz arabalarına tesâdüf olunub bunlar Erzurum'dan Sivas'a geceli gündüzlü hareket etmek üzere ancak yirmi gün veya bir ay zarfında gelebildikleri ve yolların adem-i intizâmından görmekte oldukları müşkilât hudud-efzun bulunduğu tariften varestedir.

Erzincan

Şehr-i mezbûr şimdilik Dördüncü Ordu-yı Hümâyun merkezi olduğu halde Erzincan Ovası ta'bir olunan arazi-i münbite ve vasiyanın heman vasatında vaki olup etraf ve eknafınd eşcâr-ı müsemireyi havi muntazam bağlar ve bahçeler mevcut olduğu gibi mezkûr ova üzerinde öbek öbek serpiştirilmiş birçok kura-yı ma'mure çimzâne bir halde mevcut olup icra-i ziraat ve felâhat etmektedirler.

Şehr-i mezkûre yarım saat mesâfede ma'mur bir halde cesim bir bâb askerî kışlası (s. 35) vaki' olup mükemmel surette eczahane ve saireyi müştamil bir bâb hastahane dahi mevcuttur. Kurt İsmail Paşa'nın Dördüncü Ordu-ı Hümâyun müşirliği hengâmında inşa edilmiş idare-i askeriye için şayak ve abâ i'mal eder bir bâb fabrika mevcut olup su çarkı vasıtasıyla işlemekte olduğu misillü top edevâtı tamiratına mahsus olarak bir bâb ufak fabrika dahî mevcuttur.

Kürtistan'ın en mu'tenâ mahalli bulunan Dersim Dağı Erzincan havalisine pek civâr olup buralarda altın ve gümüş ve kurşun ve mermer madenleri mevcut olduğu gibi Erzincan'dan beş altı saatlik mesafede maden kömürü dahi mevcut idüğü hatta mahalli mezkûreden kırk elli bin kıyyeye karib kömür ihrâc olunarak levazımât-ı askeriye için sarf ve istimâl edilmiş olduğu muhakkaktır.

Bu maden kömürünün Erzincan'ca olan münasebeti teshil olunarak ihrâcına himmet buyrulur ise hem hateb ihtiyacatı def' olunacağı ve hem de ileride maden ihrac olunduğu takdirde kal ve izâle hususlarında isti'mal olunarak ol veçhile fevaid ve muhâsenat-ı adîdesi görüleceği beyandan müstefnidir.

Erzincan'dan Harput'a on günlük mesâfe olup buradan Harput'a Erzincan'ın Mercan Boğazı ile Dersim içerisinden heman iki üç gün zarfında gidilebildiğinden bu tarik tesviye ve i'mâl olunacak olursa Erzincan ile Harput beyninde münâsebât-ı kaviyye peydah olunarak sevkîyat ve nakliyatça pek çok teshilât görüleceği gibi câ be câ kutta'-i tariklik ve isyanda bulunan Dersim Kürtlerinin de ef'al ve (s. 36) harekât-ı kabahiyelerine meydan kalmayacağı şüphesizdir.

Mahâl-ı sairede olduğu misillü Erzincan'da dahi Ermenilerin burunları pek yukarı kalkmış hatta mektep inşası namına olarak hükümet-i mahâliyyeden istihshal-ı ruhsat eyledikten sonra ebniye-i mezkûreyi tiyatrohaneye tahvil etmeye kalkışmışlar bu da ileri gelir bir takım Ermenilerin teşvikiyle Devlet-i Aliyye aleyhine olmak

üzere Ermenice bir takım tiyatro oyunları icrasiyçün mahâll-i mezkûrun tiyatrohaneye tahvilini hükümete külli yevm ısrar etmekdedirler. Bu ise her devletin nizâmına mugâyir bir hâlat olduğunu kendilerine tefehhüm etmişler ise de yine kanaat gelmediğinden ısrara devam etmektedirler. Hele şimdiki halde bunun önü alınmış ise de fakat bunların bi't-takrib yol bulub ruhsat alabilmeleri melhûz olduğundan ve burada icrâ olunacak lâbiyât ise Ermenistan hakkında olub her hal ve kârda Devlet-i Osmaniyye'nin hukukuna muzır bulunacağından aslâ ve kat'a ruhsat vrilmemesi hususuna i'tinâ buyrulması hasbe's-sadaka ihthar olunur.

Fi 14 Haziran sene 96 (26 Haziran 1880) tarihine müsâdîf olan cumartesi günü sabah saat üç kararlarında Erzincan'dan kıyyam ve hareketle dört gün hitâmında Erzurum Vilâyetine muvâssalat olundu.

Erzurum

Şehr-i mezbûr, Erzurum ovası tabir olunan arazi-i vasıa ve munbitenin müntehâ-ı şarkında kâin cebel-i müteselsile eteğinde mezkûr ovanın haylı kısmına hâkim bir mevkide vaki' olub etraf ve eknâfında metin suretde istikâmat-ı cesime mevcuttur.

(s. 37) Memleketin müstemil olduğu bi'l-cümle ebniyeler kâgir ise de ekserisi suret-i gayr-ı muntazamada olub bazıları dahi harab bir halde bulunduğundan her kangı nazardan nazar olursa çirkin bir halde müşahâde olunur. Esvak ve pazarı gayrı mazbut ve nezâfiyetden ari olarak mevsim-i seyfe müteaffin bir halde bulunması belediye heyetinin adem-i dikkatiyle ehliyetsizliğini isbât etmekdedir.

Burada kezâlik henüz polis ve jandarma teşkil edilmemiş olduğundan elân usul-i atik üzere zabtiye mevcut olub memleketin umur-i inzibatiyesi ol veçhile idare olunmakda ise de büyük ve küçük kâfe-i zabita memurları maaş alıp elbise giymeye heveskar ve hırsusat-ı? nefsâniyelerine tabi olub umûr-ı idare-i inzibâtiyenin yalnız bundan ibaret idüğü efkâr ve zehabında bulunan cehile güruhûndan bulduklarını ve idare-i inzbâtiyeye gayr-ı muktedir olduklarını orada bulunduğumuz müddet-i kalile zarfında iki üç defa zuhura gelen büyük vukuatlar meydana koymaktadır.

Şöyle ki birinci defa da envai şekavetle me'luf olarak o yolda şöret kazanmış bir Kürt hapishane kapısındaki nöbetçi neferiyle bi'l-ittifak mahpusdan firar ederek henüz der-dest olmamışlardır.

Şimdi merkûm Kürd başına bir ikiyüz kişi tecemmü birle kuvve-i külliye peydâ ederek etraf ve eknâfda dahi kanlı ve kâtil olub müebbeden kürek cezasıyla mahkum bulunanlardan dokuz nefer es-hâb-ı cinâyet firar edib söylendiğine nazaran bunların birisi derdest edilmiş ise diğer sekiz neferi tutulamamıştır.

Üçüncü defa olmak üzere hapishanede mevcut umum mahbusin evvelki firar edenlerin mahbus olmalarını emsal utatarak boşalmağa kıyyam ettiklerinden bunları iskât için dam de bacalardan üzerlerine ateş edilip bir kaç kişi telef ve bir haylı ve cerh edilmiştir. Bunlardan başka şehrin heman yarım saat mesafesinde hırsızlar tarafından iki nefer yolcu katl ve itlâk edilmiştir. İşte vukua gelen şu fenalıkların kâfesi idare-i inzibâtiye memurlarının adem-i iktidarlarından ileri gelib mesmuata nazaran hapishane keyfiyetleri ise gerek memur-i mümâileyhin ve gerek hapishane memurlarının irtikapleri semeresi olarak vuku bulmuştur.

Vali-yi vilâyet Fosfor Mustafa Paşa ihtiyar, mağşuş olup hükümüne sahib olmadığından memurin-i sairenin cümlesi dalkavuk tarzına bildikleri gibi hal ve hareketde bulunub zikr olunan şu fenalıkların zûhuruna meydan vermişlerdir.

Hele şu kanlı ve katil sekiz kişinin firar etmeleri memleketin her tarafında dehşet-i umumi ve büyük emniyetsizliği mucib olmuş velhasıl Erzurum Vilâyeti'nin ehemmiyet-i mevkiyesi tarifden varestede olub vukubulan fenalıkların önü alınması idare-i inzibatiyye memurlarının ıslahına muhtac bulunduğu anlaşılmıştır.

Erzurum'un yalnız Trabzon İskelesi'ne kadar olan yolları muntazam olarak bundan çend sene mukaddem bir haylı masrafla imal ettirilmiş ise de tarihi-i tesviyesinden beru bakılmadığından ekser mahalleri harab olmuştur. Bu tarikin tamiri şimdiki halde külli masrafa muhtaş olub hiçbir nukud mevcudu dahi olmadığından böyle bir tamir vukuunda sarf edilmek üzere mukaddepleri hak-ı mürur olarak akçe alınması iktizâ eder iken her nasılsa terk olunmuş olduğu gibi yol üzerinde bulunan hanların menzihaneciler ve gerek sairleri taraflarından iltizâm olunarak üç beş yüz lira vâridat-ı seneviye hasıl olub Erzurum cihetinde bulunanların varidâtlarını Erzurum belediyesi sandığı ve Trabzon cihetinde bulunanların varidatını dahi Trabzon sandığı alarak tarik-i mezkur açıkda bırakılmış olmağla gündün güne harab olmaktadır. Hele Erzurum cihetine hiçbir şeye bakılmadıktan başka gerek vali ve gerek memurin-i sa-

ire yalnız menafi-i zâtiyyelerini gözeterek peşlerinde ikişer üçer zaptiye olduğu halde debdebe ve tantana ile ümrâr-ı evkat etmektedirler. Bunların görülmekte olan şu reviş hallerinden idare-i umumiyyenin ne yolda olduğu aşikar olmağla arz-ı keyfiyete ibtidar olundu. Ol babda emr ve ferman velinimetim Padişahım Efendim hazretlerininindir.

۵

هئیت تفتیه ناک کتت کده ایلمسه اولدیغی محملده احوالده هئیت

خدیوک حرکات

انکلتره آمال هر صانه سی انا حوجه و اسباب معنویه نه منی بوکره سلطنت
سینه ناک با نغایمات می صوره الی ماه مدله انا طولی قرنته واقع بالکرزیت و ولایت
بولیسی و انا در تشکیل تفتیشی وظیفه محدودده سیده موظف انا طولی
هئیت تفتیه سی ناک ادره اولدیغی اعرام بوسه اولدیغی هئیت تفتیه
۱۳۱۳ تاسیه ناک تارخیده در سعادتده قیام و حرکت ایدوب اسکندر و ده طرفیایه
حلب و ولایت موصلت ایلدی بویا بوم موصلت والی و ولایت سعیدیا
طرفنده مرتب مؤظیفه و عا کرشاهان استقبال ایدر کمال طنطنه و دبد بایه
قبول اولدیغی کبی انکلتره به خواصی بولایر چوره یلی فرستاندک استقبال
ایلملریه نمایار دفی کورسرتند.

بوراج بولدیغی مدت والی مشاییه اید بیکریایا و انکلتره قونایوسی مکرر
ملاقات خفیه ده بولنه به تحقیقات عاجز نم کوره حقوقه و استقلال دولت
علیه به مفرستورج بولنشاردر چونکه والی مشاییه کره صورت ظاهره
حلب و الی ایله ده کند و سنی انکلتره طرفنده مایه کبی حال و حرکته قومیسه
اولطفیه مملکتک دولتجه اولده هر بر امور و خصصی انکلتره قونایوسنه
آجیوه اولدیغی عادتنا انکلتره قونایوسی والی و ولایت حاکمه کیرسه اولدیغی

محققه - مثالیه خفته لغی برهانه ایلم حال استفاده بولنه رده هفته ده انجوه
ایکی دفعه مکلف و مدیونه اولدینی معلومیتی باشنه کیدوب اوقات ساره سنی
کاماندیتا و اوطینج کیچولک کوه سیده بولندیغی هالده اکثر سیده انگلیز
قولناوسیده یا خود سار افراد فرستایینه ایلم امرار و کندوشنی خدمت و بدیرتیک
نادی اسلام قبول ایلمی و عادات اسلامی بی تزییف ایلمیک نظر هفارتد
باقمی بوممکنیک اسلام اهالیسی لیه تعصب دینه اصحابنده اولماریلم
کوره مکده اولدقاری شو معاملة لر دظولادی حکومت مستوع لر زنده تبرد
ایلمارینی شهر سز نتیج ویره جکی درکار د - والحاصل حلب تجار تکاه
برودیت اولوب اهالیسی دند - عرب اولطلم بومهدا و خفیف الحریبا
و فرنگی اولطوا - بروالینک اداره سنه بولنسی کریم فرستایتمی خشنود
ایله ایلمده اسلام اهالیسنک حکومت مستوع لر زنده خشنود سز لغنی عبت
اول جفنده شوقنا لقلون دفعه و از الیسی و بدیت مث الیه براده مستقیم
اولطوا - دولت و ملتیه صادره دیمه و دیانتی حقیقه بیاید بروالینک
بولنسنه و البته اولدینی ای القیده شهر اولنجه حب الصدق و عهد اولنور

حلب

شهر بزبورک بلدیله نصیبی بالکنر معاسره الحف معور اولوب بلدیله مخصوصاتی
کویا بونلرک اعاشه لرینه معیصر اولدیفندنه بدایت تشکیلنده بوانه دکیله
هیچ بریشیه تشبث اولنمسه اولدیفنی اسوقه و بازارک هار و غیر منظم

بجمله بولنه يه اصله نظافت يوزى كورمه اولدقارى اثبات ايتكدر
 نفس حلب شرينك اطراف و الكنا فى بغير و بنانه اولوب غايت نيت اضني
 مستعمل و حرير واقمشه ساره معموله نه موصوفى منفرد دستكاهارى موجود
 اولدغنده غايت دوع تجارى وار د -

په كابو اولدغ تاينجه حلب و سندنه بالقيام حركت اولدغه شريف
 اوج كونك ماسه ايلدوشه و موصوفى شمه و فرطلى كنه كاهى اوزره
 كانه بيه حيك قصبه نه كلنشه -

بيجهك

قصبه كور فرات صوبه حلسه و غايت عيتوب بليقى شري جوزنه وقع اولوب
 قاشوقا سويه نه معموله لرله مرور و عبور اولنور بوراسى اوزره سيور
 ديار بكر ناموصل و بغداده و ايجيه قه بلجه كورستانه كار و انك شاهه
 و محكا هلى اولغنده كل يوم تجارينك اموال و اشيا و حيواناتى آقيره آقيره نقل
 ايدلمكده اولوب كرك معموله لرك او يفتوش لقاارى و كرك صوبه نيفشان
 حبيبه رانما مظهره موجود اولدغى اجدنه سنوى جهان و مالجه و فراتلفات
 وقوعى مرتبه و توقوع متواتر بولندغنده و محل موزورك برز ايلدوشه اولمه
 اوزره اليوم صودر و ننه اسكى هاسه كورى ابقارى موجود اولوب
 بونارك اوزرله مستوفى مرفهه برقمه كورنى ممكنه اعمال اولدغنده

اولو جهده حرف نقدینه گهنتا بورد لفته ذکر اولنا جهاد از سر نو کساره اولم هنی
 کبی گورد و برله امنیت عمومی حال اولم بید اولم کوی توسع تجارت ایلمه حکمی درکار در
 بونک مصارفی جهته کلنج بیره جهک کچه زح موجود انفا لیا عمومه لردنه
 سنوی النقطه اولم الی بید بیوز کیسه حاصلاتک ایکی اوج سنه لکی
 کافی اولوب حطب و اورف نهک بیره جهک اولم دستاری تحصیل اید لدرده
 بو حاله مصارف مذکوره الیه موجود دیمک اولدیفی کبی مذکور معونه لردنه
 النقطه اولم رسوم ده قلیل اولم بید مردیه نایم کوری اورزینه وضع
 اولدنده اولکننده زیاده حاصلات تحصیل ایج حکمی آکا - د -
 بیره جهک موقی مقصدا سنج تجارتگاه کورل برجه اولوب مقداری معوم
 و ابارانه ایکنه مئوردینک نسیمی سبیده شمدی خراب چاره د -
 مذکور قصبه نهک بیدیه دارلی کند و سنی مع زیاده اداره ایج حکمی درجه
 اولوب تریایات نهک حطب و لیلکی هفتکانه متاله حطب بجم کلیمی
 نافع اولم بیره جهک بیدیه حاصلاتنه بیک کیسه قجم حطب ایلمه مباع
 مذکور صرف و انوف ایتمه شمدی ایسه فکوره بجم نهک بر دیکلی دکنکی
 دخی قاطمته قصبه مذکوره اورف لواسنه تحت اداره سنه بولمینه
 بسبب کیسه سنی دخی اورف مئور فلنی المسه اولمغه بیره جهک قصبه اوقته لرغه
 دوچا - اولم بید شمدی خراب چاره کلمسه اولدیفی هشت تاسفله کولمته -
 بوردنه بر ایکی کونه امد زهکله مکنه ایکی کونه خنانه اورف مئور فلنه
 مواصلت اولدیک

او فی غایت اسکی نامه - بشهر اولوب اهالیسی اسلام ارضی پوتسته و سرباز
 اولوب اوزره علی العموم تجارته مالوف اولوب او ره بولنا نه برط بور عسکر
 شاهانیه اره حیده اعانه ده بولمخفه اطرها - ایتمکده اولوقاری غیرت و عسیت
 حتی مصارف واقعی کندی بذر نرند و یریک مملکت باند و طاقمی مبنایه
 ایلماری اهالی مرقوم نیک دولت متبوع و وطنلرینه اولوبه محبت قوی لرینه
 بر لیل عسید - شهر مینور عیار عربانه واکر اولوب جویونکاهار بله
 لهم همه در اولوب مقدم و مؤخر کلوب کیتمه اولوبه ملکیه ملولرینیک
 عدم اقتدار لریه ایتکاباری حکومت محلیه نیک کوشکلانی باعث و پورتیه
 عیار مرقوم نیک ارزو لری و جهله میدانه الماری فنیج اولمخفه بولنا اکثریه
 اهالی نیک خصلتکات و فرزند لریه خصوصیه قوی مجاوره به اصال رستا
 خارله عارنا عشر الورجه سنه محسوسه و مویشی لری بیغا و غایت تمکده
 اولمخرنده بنوبه اهالی مرقوم سزلا تخمه در لر و الحاصل موقعتی ادره
 شریک اهیته در کا - اولوب اهالیسی غنی باو دند بولنیه یغندیه بلابو
 پیاده و بر قایج بولک سوی ایله میز لری ویا لوارته سنه دبه در دولته
 صادره مستقیم لاطوا - و ممدوع الاخلاصه حقیقه ادره صلبی امور
 خارجه و اخلیه آسنا مکسبله نسبت ایتیم صاحب اقتدار و جبار
 و غیره - برضابطک منصرف تعبیه قلمسیده اهالی مرقوم نیک رفاه و
 استراحت لری ارنیمه اولوب هر چه تیز زه بند اداره لرینه عطف نظر
 لهنه بولنیک درجه وجود و مسد اولینی کور کسده و اکلانسه -

اورف شهرينك اطرفني بئغ و بئغ اولوب ائيسى خست و محال مجاوره نسبة
تجارتی و اسعد - بولونك بديه كنداك ايج ايج ائيش بولونك
اولد بئغه شرك اسوده و يازي غير صوب و نظافته كلپا عاي
برجالد بولونغي مع التأسف كورنك -

رفاقتمزه بولونك انگليز لولايه حلب و بيره جاك و اورفده اخلاصه
و عادات اهلالي و اجناسك فذاهب و نفوس موجوده كركلر مصلحت
ارخاست افراجات معمولت مصلحت طبيعيه و تقدي و بونيزك
تفرعاتيه هيچانه لوده موجود اصحاب جريم و قورمورن قنفي زهبه
اولد قاري و صنایع متنوعه اكثر تيه قنفي فذهب اوزونك بير عبيزه
بولونغي و اصحاب ترونك كتر قنفي فذهب افراننده اولد بئغي
بالتحقيقه قيد و تحريم ايتك از جمله فنوده عربيه نقطه نظرده موقع
مساهم عسكري معاینه بله فرطه اوزونك كورنك و تحند و فطلي
كند - كاهني نبيبه و انتخاب ايتك و قنفي بولونغيده اورفده برده
ارمده نيكه قيام وركنده سيورك و ماردیه طريقيه طوبوشوب
ديا - كورونيه مواهلت ايتك -

سيورك

ملكيد دده بئغ قانق قانق ادره اولنور - اورفده قانق اولوب افرانك بئغ
ايده نراحة الویش مع منبت ائيسى موجود اسلام و قرتبلا اهلالي

محتوی اولدیفنی کبی حال فریتیش او فوجه قلمی رضی و در اسواحه
 ویا اری طار و غیره شرط نظر فتنه بستیوه عاری بالمحمد ابنه لری
 کاکیر اولمیه عبدمنظرم حالده د -
 فیه مذکوره نیک موقعی آجیوه اطرف واکنافی عیار و قبائل اکراد
 اولوب موقعی قضا بنج عیار و قبائل مرقوم به ها کرم اریه ملکه مهور لری نیک
 کرب اریه سزنگاری و کرب اریه کاباری عیبیه عیار اغواتیک
 نفوذ لری نافذ اولمیه بیه العیار خلوصت دایم اکیسک اولوب
 اغوات مرقوم نیک باشای السندیه اولمیه اوزره اریه صبره ایلی عشرت
 سلاح خلوصت صابریوب یکدیگی علیه نیک قیام بله شدلی حدی حدی
 وقوع کتوره کل نفوی تلفات سبب اولمیه بولند قارنده بستیوه
 بوز راهالیسی جانده و مالجه اصلا صیده اولمیه قاری فرته طایفه عیبیه
 شهر سزد -

ایته حوالی مذکوره اوزره دینرو دووم ایتمکده بولنا شوخی صیما و قفای
 اوکی الیه اعمار امنیت و اسایه قاضی عسکریه میرای ویا
 قانقلم ربه سنه دینه ولایته صادره صاحب اقتدار جبار و غیره
 رضایتک تعیینیه مذکوره نیک ملکه مهوری بدینه تخلیصی
 بولمیه و ایته اولدیفنی و مملکتک امری نظریه مهور اولمیه و
 اقصانه کوره دوره حیفار کوره اوزره میرموی لریهک معینه اوج
 قریا بولک سوری و یریدیک اولوب اریه شیرزه بند اریه لریه همت

بوی حسنه درجه و وجود دارنده اولیغی کورلمسه و الحلا شمسه اولغی
 حب الصدق عمه اولنو-

دیا- بکر

شده بوی کورتنان کرسی بلادی و چولک نطقه و خاکرسی اولوب قوه ج طغ
 نامیده شده بیکر کوهک شرفه شمال جهنسه کی اووه اوزرنه واقع و هر طرفه
 شاط نری جا بیدر- اکثر محله ای فراب بر سو جیم ایلدی ط اولوب محوی
 اولیغی دینه بیک یوز النسه دینه خانه ناک کافه نیم کاکیر یعنی ط
 کریجه معمول بالکن ابکیر قات غایت صیغه اسوده و یازارن اکثری
 ط- و طود صباغ اولدی غیر منظم و نظ فنیه کلیتاً عاری جالوره
 دیار بک شری ذکر اولنا اووه ناک هله اوره نیزه وقع اولوب
 اووه اوزرنه هیچ بدیکلی اغاخ اولدیغی و خنل اولم جو طغ و قیه
 دخی بولند یعنی کبی اطراف و کناف کاملاً آجیوه و چیلده بولند فنیه
 شریک جوانب ابره سنه بسدی عتک مسافه کلند کله مسافه و سار
 ابنه و مرتفع مشاه اولنو- ایته بو اووه تا چوله مشاه اولدیغی
 جالده غایت نبت و محمولات حصوله برنجی درجه ده الویرتلیک
 حتی شاط نری کناره وقع فرعه کرده انواع سبز مظهر و هر طرفه
 یتیدر لیدیکی کبی ایکینی بر حیوانه کونوره بیایر جیم خار یوزرنه
 و نما بولنده اولدقاری مشهور در- خذ کور شاط نری نیک مملکت هتیه
 و سو کبیرک یاقی قیود مداریه قبولی بیکل هتیه بر خیم نوبت بنواری موجود

اولوب بونجی لر بالکله اییک محموله مخصوصه -
 بقدی اریه داری سیم یومره بونک اییک محموله کلوب اییک
 وعاری هار شاف چتاره تبصیر اولنور اییکلی وعاری قماشه و منوهت
 ساره یه مخصوصی منفرد دستکاهار واردر -

دیبا بکرک نهرا کلکله (بوزنده ایاکیوز عده قدر طوماری شیوروب
 بربر لینه بند و اوزر لینه صریحه دوستی اییک اعمال ایدیلر بر نوع حالده)
 جزره موصل بقدر ودها اشغی و اریجه دیکه امنعه و حیویات
 نقل ایدیلکلم بر غنی تجاری اولوب معروفست محلیه محاکمی ادره ایدیلکند
 خارجه ده سور لیکده اولدیلقنده اولومره تجاریت خارجه ده دخی وقوع بولمده
 شهر فیکور اولدیلک الیون اللی قدر نفوسی مشتمل اولوب بومقدیرک بشیک
 اولد قدری مسلم ماباقیسی دخی کلدانی و سریانی و ارمنی و روم و یونستان
 و ارمنی قنولکی و قدیم سریانی و یهودی قیلد لرندره عبارتند بر و سوت
 دکلنده شوز کرا و لئانه اجناسده بقه یعقوبی و ابراهیمی و شیطان برتسه
 اید یزیدی قوملری عرب کورناره و قریلسده جنساری دخی اولوب فلهب
 مختلفه ده بولند قیلرندره بوندرک بینلرزه دایما مابینت و حضورت بولنه هینی
 در کار د -

مقدما با تاعرف و بالمناصبه عهده اولنا فلیسوسی افری کلیسا سنک رسولی
 اولوب روسیه ایچر و سنک وقع اولوب کلیساره رسول اولمده مرفوع فلیسوسی
 کریم صورت ظاهره معلوتیت روحانیه ده بولنور کده خلقت طبیعی انواع

مفیده الوده اولغینه عثمانیه کهر رفیقہ سنی دولت عثمانیه علمینہ صرف ایتکه
اولوب دیار بکره کلامه و ایاری انعام و اهلای افاد ایدرک حوصله
تفریقک خاجت در لور لوقنا افکار ایقانه منی سر و کلمه حتی کندی قومی
بیه فساد و یریب کهر ب فردنی دیکرینه عدوی اکبر قلمسه اولد یقند نه
بتوبه دیار بکر فریباندی بینه تفرقه روشمه اولمغله ایکی فرقه اولمشدر
اشغی صنف اهلانده اولد فرقه فیسوسی طرفندی اولوب مرقومی
ایتمکده واعنیها قمنده اولد فرقه دخی علمینہ اولوب ایتمکده
بولمشدر. ایته بونازک بیندی تالیف بله مرقوم فیسوسی کلامه
اعاره ایتمک ایچونه اینه بطریقخانه اوز مرقومی حوریه افندی بی
مؤر دیار بکره کوند مسده و مرقوم حوریه افند دخی بولمشدر
لیچونه یک حوریه چالیتوب جیلادی ایزم الم الحمد مؤفود اولمشته
معاذ الله فعلا بوفرقر لرن بیندی تالیف اولنه بیه طرفنه برشمک
اولوسه مراد ایتمکله فیسوسی کی فساد افکار عدم وجودینه
مرجع برقصدی اوزجه مقام روحانیه کچور روای بونام اتسه دولته
بیوک بیوک غایب لر هیقاه بیام جکلانده بوتلا اور برقصده کل
دیار بکره بولمشنی لشم بر مؤرته تعینی اصلا و قطعاً اوطوب
مکانه لیم وجودینک حکومت عثمانیه دمه بستوبه تبعیدی درجه وجود
وارمشدر.

هده بطریقخانه کندی سنی عادتاً رسالت طریقه قومیه اولد یقند بتوبه

اناطولی ایچروسنچ بولننا^۱ امینی روحانی مئور لری بطریقاً بنام مجذوب
ایتمکده اولدقنده ثقه روحانینلکده هیقوب جسمانی مئور اوشارد
بسم تقلا و تقدسی مظهرتی وجود نادر الموعود لهر بوندی الی افراده و انه
تحت عا اجمت سلطانزده لاکم و برقرار و اعدای ربه و رد لیتی مظهر
و معدوم بیوسونه آمیده

بوار منیار اینستاده استقلالیتی لفظنی ایشیه لیدنبره لهر لری بر
موقعک عاداتاقونساو لفظنی قومسه اولدقارنده انکلند و فرانس
الچیری قد حکم ویرمکده در لر بوندک بجاهه عجل و ریفه باقمینی
تقدیره خدانکرده ایاورده دولته بیون بیون فنا لقا و اغراغ
غنا لک لفظیه کله جای شهر دده وایسته در

نفس دیا بلک تهرینی محیط اولد سور تخمینا دورا بشیک منور اولدی
عالمه ارتقای اولد لشدن اولد طقوز منور قد اولوب قایلینقی
دنی برحقده ایکی محوره منور قد تخلف ایله سور نکلر کله ایکی
عدجه لیم قدری مشتمل و بوقدر لر بری ابر قوشا اللی ب و ارتقا
یکدی ب و یکدی ایکی منور اولد لزره کاکیر اولمده متیده و مشاکم منور
اعمال ایلد لیم سمدی اکثر محملری خراب و ورانه بجا لده اولوب
عصزده موجود نوایج د طوبی اوت نایر سنک مرسانه هیچ بر وجهه
مقاومت ابره میه جکی آشکار در

ذکر اولننا^۲ سور کبیرده ثقه تقریباً سکیوز منور اینه دنه و سوب کبیر

داهنده ايج قلعه نايبه معروف اوده عدد قلعه لری سهل دیکر بر دره دها
 موهور اولوب محکمہ تلفر فحانه بوستخانه عمومی صیخانه تحریک ملایک و
 ضابطه استوایج قلمه داهنده واقعه لر بالجه موهور اولوب
 طبقه ایکی عدد قلعه لری فوقانی و تحتانی اولوب فی ایکسیر عدد
 کیدار بناری محتوی اولوب بو ایلندرک بهری دخی یارمیش بیک کین
 استانبولی زخیره استغاب ایدر وسعت اولطیفه فکوره قلعه لری
 جمده حیدر حاجت اوج ملیونه الیوز سکا بیک کین استانبولی
 زخیره حفظ ایدر بیور لر

انفال الیاسو کیرک خاچه آھیلو - یاقیو مار دبه قیوم روم قیوم
 طغ قیوم نامرید یار اولنو - درت عدد قیولری اولدنی ملالو اوج
 قلعه نیک نفسی مملکت آھیلو - ایکی د خاچه سور آھیلو دیکر ایکی
 عدد قیولری رها دایره خاچه سور آھیلا استوایکی عدد قیولر
 دما قیالو بولنوب ابوب ساره دخی غریب شمه طلوع شمه
 دکیه کیم لری قیالو کوندولری آھیوه فقط جمعیله بیزم کونلری اوقاق طاقه
 حال اولدیرک اهل اسلام جمعلر ددره فرج ایدنجه قنده بر عتد قیولری
 قیالو و کلیدی بولنوب مملکتک اهل قریه سندنر -

بو حوالینک هر قسقی موقعت اولور اولونده امنیت جاهه و مال قسقی لری
 یک ضعیف اولوب هر طرف اکثریند ارم اولدر ملک ارم صوبه عریضه
 تسلط ایتمک کین وقوع تا فحیه و قیوم طوره کلیمده اولوب بوندرک غیری

وقوعات قائمه سائر الیه عادت بده حکمته کیرمه اولدیفنی اورام افمنز
اشانغ کرک سورک دخل و خاجه جنبه و کرک موقع ساره ده ظرهوره کلدره
وقوعات متعددده ایجاب ایتمکده در-

والی و بدیت غرت یا سا صارفه بنکانه الیه طبعاً هالیم اولوب
جبار لینی اولدیفنی و بورام بولنه جوره والی الیه مظهره جبار - اولدی مقضیات
شیره ده بولندیفنی هرته کرک کردتانه و کرک حول اهلایینی خصوصیه
نفوز شخیره لرینی نافذ قلموز افرزه کیم و کوندوز - انواع جیل و در سایه مشغول
دیی ما فیو مظهره کلله شوقنا لقلارک وقوعه سبب ویرک بولنانه
امر و اغوانک کوز لرینی بیلدیریب افعال قبیحه قدیمه لریده واز
کچور کلام دخل و برتیک هر درجه امنیت و سایه آلتنه النسی
اقدام امورده اولفلم بونقصد خیر مرصدک حصولیومه و بدیت مشا-
الیر باره دولت و ملت صارفه ربه و ریاضتی صاحب اقتدار جبار
و غیور - چولی در تسمه قوردا اسماعیل پاشا و بوکا مانتد بر الینک
بولغنی الزم و واجب اولدیفنی حسب الصدوقه عهده اولنور-

مملکتک ایاز و کلور طاقتنده و اشرف اهل البده صایلمه
کرک مجلسی اداره اعضا لقمه و کرک سائر حکومت ایشاره بولنانه
بنوده مختار کردهنده اولوب مجلسه در یاز هر دره یوقرار ره آگاه
اولد قارنده کندی منافع ذاتیه لرینه کوره فرلدا قدر و سیم لر قوللاننده
دعا بیجایه اهلایینی نفوز شخیره لرینی آلتنه بولندیریب کونا کونه و

وقوعه کلاه بر سبب اولطفه در لر
 شند و فرخانی کند کاهنک کفیات کلنج بیکریاس ملک شند و فر
 مخصوصا تخری ماری اولطفه او بولده اجل ایلمه اولطفی معاینه
 به مرقله بهوم وقت ضیاع اینکده عبایا اولوب هیچ وقت صحه
 سالا اولم فر چونک بو کیفیت بوندیه اقدم دولت عثمانیه ملک اموزایم
 باشد مهند سلک بولنا میوه بر سی نام زنه اهاله اولطفه .
 مهندی موسی الیه رفی سنوی ساکن بولدی لیدی عثمانی معینه زینه سندیه
 ماهیه اوتور بیکده قوه بیکه قدر لیدی عثمانی مصارف واقعه خزینه دولنده
 اولطفه اوزره معینی مهند سلک شند و فر کند کاهنک کفیات قومسوی
 تسکین و شعله ره تقسیم به ممالک شاهانه اناطولی قلم سینه
 واقع بر قیاق موفقه کفیات ابتدیه بر بند و مبارکت ایندی رباب
 مذکور شعبه لری اولولر یاه مرکز ایندی رباب حکم بوشعبه لری قلمسه
 اولدقاری کفیات فریط لری در سعادت کتور یایوب موسی الیه بر سلک
 تحت ادره سند بولنا قومسونه و بریلرک بنیادین بوجیه مذکور
 قومسونه مفصل فریط لر تنظیم و اولزمانک نفعه هیئته تقسیم ایلمه
 اولدیغنده مذکور فریط لر نفعه نظر تنه محفوظ اولور کر که
 ایته دولت بر قیاق میوه بند مصارف اختیار یاه لایقی وجه اوزره .
 شند و فرخانی کند کاهنک کفیات اولدیغی کلنج بیکریاس لری
 تنظیم ایندی رباب اولطفه ایته منوال مشروع اوزره ایلمه اولدیغی

کشفیاتیه تنظیم اولنا فریضه لری شایسته اعتماد اولماق لازم بکلمور
 ابتدای بیگ یاشا دولت عقانیه ده بوشلاو تنظیم بایلمسه فریضه لری موجود
 اولدیغنه دائر معلوماتی اولدیغینی کئدیوسی معترف بولدیغینده طرف
 عاجزیه ایضا کیفیته مذکور فریضه لری بزده اولدی موهور ایبدکی
 افرام ایلدی ایسه بینه افکارنده شامسویب برضیع اوقتی دخی او
 بولده حرف ایلمشده

دیبا بکرده برنده امدنضکره خابج از تعلیماتیه موصل و بقدر
 جزئیاتیه کتکلامه قالمشاید شومکناری تعلیماتیه نیک خلاق اولوب
 مطهر استیذان محتاج بولدیغی و کیدیه جات موقع شیده قحط زور اولدیغنه
 بولره کیدیکه هرجال و کارده مناسبتر لکی موجب اولدیغینک افرامیه
 برضیع نیند و نجات ایلدی ایسه امدن قورده و برضیع بی بیله صحیح
 تاجید بلاستیدانه دیبا بکرده قیام بله کلامه سوا اولدی حاکم
 حرکت ایتمه مبنی خاکیه شاهانه لریه اولدی عصره اشعار عجزی
 اورزیه باجماع جانب سیننده کلامه اهرتفرنی موجب عورتیه
 خزینه جمیده شاهانه نیک برضیع بی لوزوم مصافیر کرفت اوطنه
 سبیت ویرین اغنی قلمی معدته باطو اهل ایکی کونه امدنضکره
 فریضه کلمشده

اغنی معترف حقنه در

معدته مذکور هیچ درجه عجزه شایسته ایله استانبولده اعتبایا

طول تقيص و ديا- بكر و ديتندمه اوده عتلك مافره كانه .
 بربرينه ناظر اياكي عدد جبالك اكنك غير مستوي ارضي اوزينه ميني
 طاشه كرىچيده معمول بشور اوده سبه اسلام او جهيزي روم
 اياكوزي ارضي اوطور اوزنه جمعاً بيك اوده سبه خانه يي و ذكره موانت
 بشبك سكه يي محسوي برجه اولوب برنفر منفرده اداره اولمغه در
 نفس قصبه جهنت بحينه مصادف محراب لنگي نهله ستر تكبر و ارتفاع
 جبال اوزرندمه دارد اولاد ره واطيبه اياكي تفرجه اولوب
 اطراف و اكنافى كاملاً كوهندمه اوطفه قصبه نك ايجر و سده
 هر قسقى نقطه ديه نظر اولسه هم قوتونه واره بيا جلك راره
 سكتنه جبال رفقه شورليه سما ديه بقبر بيا كو بيا مز
 ديا- بكر و ديتندمه معدنه منفرلفه و در اولاد طريقك و قف
 اولدلى ارضي معدنه منفرلفه درت سحت مافره اولاد ارضي خانه
 دكبه دوز يوللر دضى اسماعيل يات نك ديا- بكر و الياكلى هتكانك
 توبه و تنظيم اي طيبه سيمه مذكور درت عتلك مافره كاملاً .
 كوهندمه يوللر غير تنظيم اولم جبال رفقه با بدندارى چوره سده
 طوعرى تهلكه ابر و ضعه طود شوب كيتمكه اولدنى والى صل
 ديا- بكرده قيام اولند زهكده اياكلى قونا مفرله مصادف اولاد
 طريقك مافره اسماعيل يات نك ديا- بكرده انفصال سبيده نا
 تمام قلمسه و موهود كو بيا ديه بيهيدريك دضى خرابه يوز طومسه اولد قارى
 هيتر تا سفاكو بوشد-

در ری معصل بشی دخی ایوم صاحبی طرفنده اینله لکده اولده
 طهور عدد باقر معدنی مفاه لری قصبه غیب جنوب برشع و قوتیه
 اوزنرک و نفسی قصبهک بیتکاهنده اقوب کتیمکه اولده صوبک
 زمینده تقریباً ایکوز متره مرتفع محله بونشارر.

معدیه قصبه اهلینک زاعف اینک الورشع اضیاری اولمعدیه
 همیه کافرته بی باری معدیه صحر اولوب اولورله تقبسه و ادره بینه
 نیو ایدر اهلینک برسمی مفاه صابی اولوب معدیه لکده
 برسمی دخی مطره بار اولوب جوهر بیع و فروخته قسم فی الیوم کوز بکی
 اولوب مفاه لری ایزدینک عفریات و نقلیات و جوهر قاور و مو
 وقل اینک خصوصاً مالوفدر لر

سویده که مصافق عفریات کندی اوزرینه او طوره طیم معدیه طرفنده
 مفاه لرد و فتح قازر طغه تارک ایدر ایام باقر جوهری کوفه
 معدیه لری لاقرب مفاه اغز لریک جوهر لریه وضع و استیف ایدر که
 نضک جوهرینه کوره بر قویک (ایکوز التمه قبه دسه او هیوز قبه رکه
 جوهر استغاب ایدر بر او کجیدر) اوند عفرتده اوند ایکی عفرتده
 فیانه مطره باره فروخت اولسور بوند نضک دخی کافر صافیات
 واقعه مطره باره اوزرینه اولرید جوهر مذکور آجیوه فروده معناسه
 فلقه سیمه قلنه او جا قلره نقل ایدر ایوب بر دفع قاور و طغه قلنه
 نقل ایدر لر قل ایدر که نضک خام باقر اولر لری هاکره و ندره قضا.

ایدیلوب بهر بطنان (التي قبيسي) يكر غورسه فيات مقطوع ايه قلخان قرين
 واقع انبار لره بالوضع مأور نرك وتسلم ايدلك وجانب ميريدنه رهن
 بهر بطنان اويد يدي بجه غورسي نقدا باقي ايكي بجه غورسه بدك ضط ايد
 نوبه ايد ايدلك شوط معيه ده اولوب اولوب اهر اهر امور اولنه
 كلمكه ده - ايتيه جوهر مذكور منوال مشوع اوزره قل ايدلك
 ميري عمره نه كچه كره نضاره قيه باشنه بغورسه مصارف نقله ايد ايد
 دوه لره بالتحميل توفاده نقل ايد ايد نكر اذبه ودرجه به قدر اظهار
 ايديله كلمكه ده -

معدنه زكوري مستعمل اوليني معاره لردنه افراج ايديله جوهر
 جنيت وز نكسلكنه كلنج باقر معدني بنوبه دنيا بوزنه ايكي عدد ايسه
 بري اغني معدني اوليني تعريفده وارسته اولوب فقط ادره سنك .
 اولين اوليني سبيله معاره لردن ايدلك ايدله ايتيكم داخل معدنده
 جيفانه صوكره لا ينقطع آقوب كيتكمكه ايسه مقدمه مبر صورته
 هضر ايدله افقي معاره نك زيننده دوشوب معاره لر اخلنه تركم
 ايتكم هضر ايه كلي سكه ايت ايدرك عمليا مقضيه نك شدم بطاشني
 موجب اولطقه ده - يوقاروم ذكر اوليني وهرام داخل معدنده
 ظاهره كلاله وانف البيا افقي معاره ده جيفوب تقريبا ايكوز متره
 ارتفاع بولنه ارضيك شوي اوزينه اشغ بوشه آقوب كيتكمكه
 اوليه باقر معدني صوي علم التخميد بسد لوله ماشه اولوب هموضه

سُجِّعَ وَمُرَكَّبَاتٍ نَحَّاسِيَةٍ سَبِيحَةِ اِجْمَاعِيَّةٍ اَتِيْلًا تَجْمُورُهُ بِالتَّائِيْبِ مَدَتِ
فَلْيَدِ طَرْفَةَ تَجْمُورِكَ كَلْبِيًّا مَكْلًا اَوْلَمَ فِيهِ اَوْزُرُجُ بَاقِرٍ يَدِيهِ اَيْدِيَّكَ كَيْ تَجْمُورِي
دَفْعِي يَبِيْرِكَ تَقْلِيْلًا اَيْدِيَّكَ وَهَمَّالًا اَوْلَمَ بَاقِرٌ مَذْكُوْرٌ تَجْمُورِكَ اَوْزُرُجُهُ اَلنُّوْبُ
تَكَرَّرَ عَمَلِيَّتَا اَيْدِيَّكَ صَوْرَتُهُ تَجْمُورُ بَسْتُوْنُهُ مَحْوَاوَلَمَ فِيهِ خَالِصِيٌّ بَاقِرٌ هَمَّالٌ
كَلْبِيَّكَ حَبِيْبًا كُوْرِيًّا -

بوصوبك مجربك انهي طرفه حوضا لعمال ايديلمك درونارينه
خرده تيمور كذا القا اوليفني نغبره بالانز بو اوليه ايد سنوي ايكاي اوج
يوك قبه مواد جنبه دنه عاي نخاس صمافي اليفني اشكار ايكه بويلم
برش ورك نافه بره لاينقطع اقوب كيتك اوليفني كوزنارك تا سف ايتهماري
عديم الاحتماله -

فانخام به كلنج مفاه لردنه هغه اولدر رقيقه مسافره دره ايجروسنه
ايكيس عيشه درري جدي اولم في التي فرود مع كوركي سائل ايكاي بلوك
فانخام موجود اولوب كافه كوركلري صوفوتى و طوب امان سياه
ايشامك ايس لرم مذكور فرودنار ايام كوركلر كافه قديم و طيفه هجاهه
في زماننا اوريا مستعمل از به خانه لردنه فرسخ فرسخ كبر اوليفنده
اير وجه بونك اصلا خنده دفي فوئد كنده حصوله كله جكي بيانده
مستفيد - معده سبيده ارغني معدي قصبه سنك اطراف
واكتافه اولدر درت عتلك مسافره و زنجيره ديكه بنوه امانار مسو
ايديلمك بودعت داخلنه بولنا له غلر كاملا هيلده بر غلله

اولدوقيه بقه دهها ايل و سنه بولسا ندر دني محو ايد لمحك اوزره اولوب
 يالكر اوقونقك كون و فليز لرده عبارت بولسا ندر ندره سديد به حياه
 عاجله با فليمه بعد اولوسم بران مدت اينجه بستوبه محو ايد بيله چكي شهر ندر
 اغني باقر معدنك متعل اولدني اصوص اوزه حافره به كلنم حال اولد
 با فرديه قيه باسه نزاية النزايم بغرفاسه منفتت قاليسوسم بود
 يالكر مهورينك معاشه انجو كفايت ايلد بكننده بو خصوصه دولت
 حواله مذكوره ده كانه ارمانلك محمد ندره بقه هيج رفاه ايلد مستفيد .
 اولم مدني كونه كيمي اشكار اولطفه ذكر اولطفه اصوص اوزه حافرونك
 تكيله ديكر بولده بران اوزه جديك اوصه دولت انجونه ده حال و كار حيد
 و فائده لي اولم هجني شهر ده ازم د -

بوده ايكي شه اوزره اولوب شه اول ارمانلك تخليص ايجولده
 مناره لرده افراج ايد يلا جوهرلك محاشه طوغريد به طوغريه او شه اولو
 كهابلارينه فروخت ايد طي و بو شه و قوع كلا ار تكابانك او كيمي
 انمننده عبارت - شه ثاني دني مسوعت صحيحه نظر امدنه
 مذكورك اولد ايكي عملك ماسونك واقع بالوقضانه معدنه كوي
 ظاهره كلسه اولد يفتنه ارباب و رطبيله تحري ايتير يايوب معدنه كوي
 اخراج و سلاز مكله يوللا سوبه و اعمال ايتير ليد كد نضكه يا افراج اولنا
 كور باقر جوهره موقعه و باخود باقر جوهره كور موقعه نقل ايتير يايوب
 مطاوعه معدنه كوي مقيمه قل و ازم ايد لمس خصوصنده عبارت اولوب بو ايكي

تقدیر بنیاد اصول اتحادی دولت ایچونه ان فاعلی وکارلی کورینوب
 بوندرک غیری هیچ بره بره حسه صورتی اداره کم مکسه اولطه جینی امور وضمورند
 ایلدره هر و سخر تعریف و بیانه اولنه ججه کماله کویسه معدنی رفی عینده
 بویولده اولدیغینده انکس اصلاحی بو و جه اولطه کر کرد
 ایغنی معدنی قلم سنده فریوت شریه و ر اوله طریقه اوله ایکی عینک
 سادده عبارت اولوب معدنه قیام اولند زنگاره تقییمارت عینک
 مسافر ده لک اولدیغی بقم طریقه رفی بوردنه ناک بوینه طوغری جیل سنده
 انکس و اولدنجیم یا ایتمه ده باقیله مدینه فربه یوز طوغری باش اولد
 ایسته بورت عینک مسافر قلم اولند زنگاره ایکی عینت قدر رفی
 روز بول کید یایوب دوه بوینی تعبیر اولنا تقییمه انیسه بجه عینت
 چکمه طمع آستیمده فریوت اووه سته نزل اولنور بوند زنگاره
 دیت بجه عینت مقدری بوردنه اووه او زنگاره قلم مسافر اولنه ججه مموره
 الفزیه و سینه موصلت اولنور بویولدره تضاد اولنا دوه بوینی
 کبی بجه او بونش محاسنویه و تنظیم ایدله ایکی تقدیر ایغنی معدنی
 فریوت شری هر و جه تناسب قیوم پیدا ایلمه ک توسیع تجارت ایلمه ججه
 شبه ده عاید الوند معدنی دینک سزا اوله انضالیا فریوت
 اووه کم طولا فریو اللیصل و عرضا رفی اوله اوله بسیدیل امتداد ایدوب
 تعریفی ناقابل اضمی منبته بی مشتمل و اکثر محاسن صولعه اولطه زرع اولنا
 هر نوع محصولاتنی بره اوله بشده یکدی قدر و ردیکی مشهور اولوب بورد
 یتدیر ایله محصولات محال سانه هیچ بره بره قیامی قبول ایتمز

انگیزه‌های اکتاد همیه ملازمه دارند و اولوب سیاه قونساوس صفتیه
 انگیزه ناک در عبارت خارخانه معنی اولوب سیوا (هم سایدک) حکومت عثمانی
 و نه کیزلو اولوب صفت تفتیه ناک یسنع بولنمیچو یه بیکریات تعلیمات
 خفیه اعطاسیله مرقومی دعوت ایتمه بولک سبب ایله مرقوم مقدمه زینتیه
 طاغنه بولنوب ترکیم سیاه و امیناری جلب و افاد اجتماع کئی فضلاء
 مهات کامله سی اولوب یسنع براب بولنمی انگیزه مرانه هر حاله فاعلی
 اولوب یسنع عبارتیه -

مرقوم خفیه دولت علیه اولوب انگیزه خدمت بولنمی حاله
 هیئت تفتیه یسنع بولنمی مفار نظام و اصول اولوبی طریقاه کندوسنه
 بیانه اولنمسه ده هیچ برتره سی کویله کیده ثقه دیار بکر درضکاه هرزه یه
 کیده لسه ایله یه یسنع آیریلانده - حتی دیار بکره موصلت اولنمسه
 سیوهم ساید انگیزه ناک دیار بکر قونساوس سیبورتانه مسافر اولوب
 مرقومار مذکور قونساوس خارخانه بیکریات ایله برتره دلخواهاری و جهاد تعلق
 افکار ایله کیده نضک دیار بکرده حرکت موصل جهته غریمت اولنمی کونده
 مرقوم هم ساید رفی طصاحه موصله کیمکی بیانه ایله کلک سوره اولوبی حاله
 تعقیبه دوام و مشایه بیکریات ناک اولجه غریمته فاشو باب عیاجابنه
 سینده وارد اولوب اولنمیشی موصله بیای مشایه جزه دنه
 عودت ایتکده هم ساید رفی عودنه ایغنی معدنه کلمه و دیار بکر قونساوس
 سیبورتانه رفی ایغنی معدنه کلمه مشایه بیکریاتیه ملاقی اولوب بکره

برایکن گوید از منضمه که بوزن فریوت حرکت اولند فرجه ماحور طرزان در بار یک
عورت ایتمه فقط جسم ساید کلاول تقیه در علم فریوت بیکریات ابله
بر محله بونشدر
پای ما - الیه بوند به شقه بلجیقا لوشفر
نافع مجرول احوال بکسیه رها رغبت کوشتر مکالم اول دخی هیتک
بینه دو شمه اولدینده سبب فاقنی سؤل اولند فرجه مرقوم مقدما انگلین
ضابطانده ماحور خورونه نافع بیده بفره دکیه اطرفی کشف اندک
سیاحت ایتمه اول طفیه معارف موقیم بولندینده بجهت بر برنج بونشدر
و موافقت ایله یکنی بیانه ایتمه و مرقوم میوشفر دخی بونشدرینک اثره
دکیه ایلمه اولدینگی بکیه نافع بره انگلین سرکاتی و ایدی

فریوت

شهر مذکور انفا ایله فریوت اووه سنک جهت شرفه سنک کانه جبالک زروونه
یعنی اولوب شتمی اولدینغی نرنک بدضدی کاکیزلیم ره اکتیسی کریج و طاماری
روز طیرانه و کافه اسوقه و یاری طار و طول و مباح اولدقده بقه
سوقا درن همه کافه سنک قاکدیریم بونشدری و موقعنک یوکسکلی حسیه
مدت مدیر برده ماسمال اولدینغی مثلا و طبیعی مومکنه کترتله بارانه نزول
ایله یکنی جهته قاری و یغورلی موسماره زیاده چاهور بونشدره
نفسی فریوت شری اینه قدیمه حولی نگویمه مستوی اولد خوف و
هرسی عیار مجاوره سببیه مارانه کرجیل مرتفع اوزینه تاسیس و انشا ایلمه
صد هزار شکر اولسونه شری اولملو احوال بستیونه منعم اولوب ساید

سایه استوایی، همفرازی، بارشهای امینت اهاا، برکمال و کافه رعایا و
 برایا اهاا درجه، مطلوبی ناک حسه آمال اولطفیه بهدندند و اکثر اهاا
 اووه به رغبت ایدرک اولوهرله اصحاب املاک شری تکلم مزرع
 تقیر اولناسه دوز ارضی، نزول و علی قدر استقامت مسکه انشایه
 واصل حد مأول اولشهرعتی حکومت محلیه دخی بوزیه نقل ایدلسه اولیفنده
 محل بزبورک شرفی شهره تقویه ایتیمه و شهرک جوامع و مساجد و مکته
 سائیه ی محوی اولسی بستونه زکته مانع بولند یفنده اولوهرله شرایکی به
 تقویه اولفنده مزرع و ادیسی اوز زرع حکومت محلیه دره
 بر ساعتک مسافان صیفیه مثللو بقیع قرای مجاوره موجود اولوب
 اکثر اهاا ایام صیفیه مذکور قریره کیدرک یاز موخنی ارضه و وقت
 مرهونک هرکسی ملکنه موجود اولوبه محصورت طبیعیه االه قیسه
 موسنک و رودنه عورت ایدر لر

خریوت هو الینک محوی اولدینی بالجه ارضی حوسله و هر نوع محصورت
 الویرشلی اولوب ز رعیت و فلاحتی استعدا کامله اولد یفنده
 اسباب نقلیه وجوده کنوریله چک اولور سه محال سائیه وقت اندقات
 کسب زوت و شرف ایه چکی بدیرسد -

محل مذکورم مطلوب دهرله هر نوع خوبات حصوله کلدیکی مثللو شوم
 اولم چه عومه غنط شیر یولوف یوک حال اولوب و احتیاجات
 محلیه یی دخی ایدرک خارج دخی سوده اولنور اقمه محلیه دستکاهای
 دخی موجود در -

چهارم تاریخیه فریوتیه باقیم کیه سیم معدنه اوغریه در المعاینه حرکت
 ایدوب مدویه اندنصکه حکیم فانه اوجه خاصه فانفال و دریکهای طاسه
 ناهیه لری طریقیه حرکت اولنه سه بیوسی و سینه مواجده اولندک
 کیه کوسه معدنی حقه در

معدنه فکور فریوت و سینه اوله ایکی ساعتک مافوره و فرت نهریه جاپیک
 ساعت مادم اوله موقده کانه اولوب سنگنه غایت بیوسی جبال مرتفع
 اید موط اولدیفنده مفاه لری بولند قاری محله قلخانیه کلامه بولندک
 جبال مذکوره بیوسی اوزرن غیر نظم حاله غایه الفیه صعب المرد
 اوطح حیده اسباب نقلیه زیاده سله دشوار در

بومعدنه کیه کثیر معدر مفاه لری موجود ایسه ده بولندک اوله سه عدی الهی
 سه دنبر و معطل قاطبه ما بقیس دخی اوج سه دنبر ایسه کیه اولوب
 لزومی تقدیرک بالک اوج معدر مفاه نیک جوهرا فرجه الویشع اولدیفنی
 عند التحقیقه کلامه

محل فکور در سه عدد ازم فرو ناری سأل براب قلخان موجود اولوب مقده ایسه
 بشکله ایسه ۱۰ اده سنگ اولفونش لنی سینه با قلمیوب سدی
 فراب و معطل قاطه - بومعدنه جوهرا و لچیری عینه اغنی بافر
 معدنی اولچیری کبی اولوب بالک اینجندله اولیفنی حوریه رفوعا یکوز
 وقیه و اعلا جندله اولدیفنی تقدیر دخی رفوعا او جیوز قیه جوهرا
 استغاب ایه بیور - خام اولدیه افزون ایدیلدله جوهرا بوز ایدیلدله

بکرمی، قد- تخمفی ظهوره کله بکی و مقدره فیهون نکله و طی صوره برقیه
برجیوه درهم کوسه اولو طیه بکی قد سنه بکرمی درهمه قوه درهم قد-
نسنه سیم استی صلی اید لیدیکی محققه-

بورج بولنامه معدنچیلر درجه کفایه در سایه مالک اولو جود اولور سر ذکر
اولنامه مفاه لرن باری برنه طرفنه اولو بیک بطمانه اولو بشیک بطمانه
قد- جوهر وین بیا بکنی منقهد اولو قاری تحقیقا واقعه مستبانه-
ایغنی معدننه اولو یعنی کبی کبانه کوسه معدنی اهالیسناک دخی زراعت
ایتمک الویشلی ارضیاری اولو طیب کافه تجارت و اداره لری معدن افرجه
منقر اولو بقنده عملیات حفیه و افرجه معدننه ناک دروم اید یکی حورج
دیت بشیک خان بی متقل کبانه معدنی قلمر معصوم و آبادنه ایسه هر ضلع
امور اداره که رخنه اولو طلع تطین عملیات اولو نایه تاریخچه و اهالیسناک
قسم کلیسی ترک و طمه و دیا- افره هجرت اید با شمدی قریب بر حاله .
بالا که ایکیوز الای قدر خان موجود اید کی هشتم تأسسه کورلشده-
معدن مذکورک اطرف و اکنافنه اولو دیت عملک مسافه دکیه
معدن سبیله محو اید لرن ایله آری قاطا شده بو معدنک ایستطیس طلع
معدن مذکورینک وجودینه محتاج اولو مسوعیات نظر اجوز محلدن بمانده
معدن کوری موجود اید وکی و بو خصوصای نوری اید طلع معدن کوری کشف و افرج
اید لرن اولو جهر معدن مذکورک ایستطیس خصوصه حرف نقینه اهنه .
بور لینی صورتهم حاصله بر فرایده کثیره حصول کله بکی و همدن قصبه نگره

از سر نو معمور اولم جنی بریند حکومت سید جم منافع و فیه نخص ایج جاک شهید
از در ر اشوع معدن اولد درینا عنت مادم اولد (بایسته و اطنیک)

نام ناهیه کور موجود ایدوکی و بر نقلند کریم صعوبت کثیره و ایدر
موقعی اسباب نقلیه مناسبه تدا کیده نرا همایه الی عنت طرفین نقل
ایدیای جکنت محقق اولدنی منافع مؤثوره و مسویات صحیحی دند

سیوسی

شه فریور قره رکز ساحلسک واقع ماصوبه اکله سنه النعمه عنت
ایجره و در کانه اولوب بیجا هندنه قول ایضه جاریه منحل اولدنی
خاند لرد اسوله و یازارک غیر ضبوط اولد در نسن بر حاله بولنشی
بلدی شاک عدم رقت و خادوشی اثبات ایتکاره در بودو ریتیک تحوی
اولدنی بالجه ارضی و مع و منبت اولوب فوده لغاره محمول و بریک استعداری
دارد - شهرک هر طرفنده بریانه ایدر - صور موجود اولدنی عنت اسباب
نوی ایدر کلام هو قوتیه مکنه و در نگاه ایتد کلام قابلیتیه

BAŞBAKANLIK

ولایت مشاییر هاده اوج سنه دینور ادفا - ایطیه اولد اعشا - مالک
سلفدر نیک تسبی سیدیه جو عیسه حاله کلمسه ایکنه اوزیه و صور طرز
هنوز تعیبه بولمسه اولد ولی ولایت حقیقیات ایدر اشرف اهل سیده
برایکی کس لرن اقدامات متوالیه لریه ذخیره مذکوره نظیر ایدر یارب کون
تخلوه و کون طبعیه اولد اوزره مرها جریه و قحط ز کانه توزیع اولدنی
شلاویوز بتمه بیک قبه قدر دنی سید بی دیار بکر و موصل جرشایر سنه

واعزام ایدلدیکی منظور هشتم افتخار من اولمه - والحاصل سیوس هولسی
 ذخیره حصوله برنجی درجده الویشای بولند یقینه وقینه بورا دمه اطرافه
 مناسب یولار موجود اولمه ایلی ذخیره موجوده کفایت ایدر ایدر
 وقت وزمانده سوده اولندی یعنی تقییده قحط زده بولناک محالده هیچ اطلب
 کوییه حکاری شهریز ایدی سیواس برآی معجازه افاتر اتانسه
 یولسی ورنده هنوز شکل ایتمسه اولدیغنده موجود خطبه معاینه
 اولنه یه پاک چوره نواقضی کویسه اولدیغی کبی بلدیجه هیچ بر شیه دخی
 دستری اولنه مسه اولدیغی مع التأسف کویسه -

انا طویسک اکثر محلاته اولدیغی کبی بورا دخی ارمی مکتبینه
 کیدلکده قیورنده ایچرود کیره جاک اولناک کوزرینه مظهر چایر یه
 نظر دقاری جلب و جذب ابره یه جاک مناسب محله موضوع بر قطعه
 رسم مشاهده اولنور کم بورسه عطف نظر وقت اولندرقه خیره زاره قیورنده
 شیه ارمی اوزرینه منوجهر ساحلر یه ایسی بر شیه چاکه زنه تصویر
 الایرینی کوزرینه قیاسمه اولدیغی چاکه فوره مانتی صور آلام واکه ایچنه
 بولنورجه سه جزبه جزبه آه و آینه ایدرک اغلغده اولدیغی کوییلور
 بورسک عدلول بای ندره عبات اولدیغی سؤال اولندرقه فریوه ایدرک
 وطنی یعنی ایستناد اولوب موتاها لند بولناک اولور لرینک قدری اوزرینه
 طورده اعلیه ده استقامه و استمداد ایتمکده اولدیغی هوللی الفته -
 مع ما فیله مذکور مکتبده هر قیاس اولور اولسونه نکرده جغرافیایسی

سؤال اولنقدره ائستاده قیید ایتدکاری واند موسه دیار بکر سیوس ایزوم
 هولیارینیک حد و دینی ایزه ترسیم ایدرک بو هولیار داخاند بولنا مؤقتک
 اساری تقدار ایتکله جواب وریکده در لر
 طرفه معایب و امور نغمه خصوصاتی سیوس و دینیک یک کبر و قلمده اولدینی
 کورلمه والی و دینیک حقیات و دیانت سائره ره کوریلر و الیلره نسبة
 مقدم و غیره لیم کندی مؤرینجه دهاییکی اولوب سفاری دینی هیچ برار
 برقمسه اولد قاری هیشم تا سفله کورلمه -

سیوس و دینیک بریدت ائمدن صکره بانه و کالت جانب میننده وارد
 اولد امر نظرفانی موجبی چ ماییم تاریخیده و دینیک ما - الیراده بانقیم
 حرکت اولوب بوزدره ایزنجانه دیار کسیرم بول موجود ایکنه انکلتره
 مقاصد منصفه جوابه سنک مابه ائستادری اولد توبوه و جلب قلوب هایل
 فرستیا نه ایله فنونه حربیه نقطه نظرنه موقع مرهمه عکبر بی نقیسه و تحری
 صد دیله قره حصار شرقی طریقنی اختیار بر لم اولور هرده حرکت و محل زکوره مؤقتک
 اولجورده کانه کوسه معدنی معاینه ضمنه محل مزبور کیده کهرانه و زمانه
 نقیب ایتکده بولنا سبب انکلتره قوناسوس مرقوم جسم سایدیم اوزم بر لیم
 نقالی افکار ایلدیکی کبی انشای اهدره تضاد ایلدیکی کول و نزل لرم موجود
 طاقیمام بالوره هید ایدرک منقول اولوب بر ضیع اوقاتی بو و جره لره ایتد
 مت ایله بیکریات نیک نومورینت ائسانه طومعه اولدینی مسلك
 نتایجات خفیه موجبی اویج دره بر منقسم اولدینی کورلمه

سؤیه که بیتی درجده فوئده عربی نطقه نظرزه تجاویز وخی قظی حرکات
 عکریه صالح و معتمد مرفوع مراهی فریظ اوزرزه کوسررب بنونک اهل
 فیه و عملیاتی عقد تحقیقا و اخذ معلوماته قظی محله نقلیه فیه
 اولدیفنی و اجناس اهلای و فریبته مکتبانه بالذات کبدک اهل
 تدیسیم و تریه لرینی معاینه و استدلال اینک ایکنی درجده ضایع
 خصوصیم بولسک اولریمه کیدیلده و دیان و تشار فقدره بقه انا عتیقه
 سیر و تخاشی بره سید کیده بیلدیکی و کیده میوج سعید باشانک .
 دولتیه با تاروف اخذ معلومات ایز بیلدیکی محله ده اخذ حره و عارنه
 اهالی و اجناس مذاهب و نفوز موجوده ککر کاره صلاتی اذخالا افرضا
 معصودت حاصلت طبیعه و نقیبه و بنونک تفرعاتیه حیسنه لر
 موجود اصحاب جلیم و مرفوعه ک قظی مذهبیه اولد قاری و ضیاع
 متنوع اکثرینه قظی مذهب افرادینک ید معیارنه بولسک قظی و اصحاب
 شریک کثرتی قظی مذهب افرادنده بولسک قظی و اتسای راهده اولده
 مشهورتی تجریه برله کتاب صورتیه قویوب طبع ایندیره ک فروخت اینما
 قظی اولدیفنده اولو جهله فایه مند ارفغانی بولنه جهله اینک بولسک قظی
 بر محله دیگر محله لزوم حرکتی اتسایه معلومات قظیه بی اخذ ایلمک
 اوزره کیدیم اولریمه نظمی دله سند بولسک بوللردنه حرکت ایتموب
 صایه بوللردنه حرکت اولو جهله اجرت منزل و خیره الهه -

مَا الْبِرِّكَ نُوْمَرَكَا نِي فَرْمَرَه نَطَا نَادَسَنَك خَارِجَتِك اُولُوْب اِيْلَرُوْرده سُوْلُوْتِي
 دَعُوْت اِيْع هَلِي كَنْدِيْنَه اَفْرَهَام اِيْلَرَكْدَه مَوْقِع مَقْصِدِيْنَك تَجَاوِي وَنَحْطِي .
 مَرَكَا ت عَكْرِيْه اَلْوَبْرِيْشِي اُولُوْب اُولُوْبِيْنَك مَعَايَنِي سِي بَرْمَرِه جُوْج
 اَلْمَشْد - اُوْجِيْجِي دَر جَمْرَه دَفْئِي حَوْرَت رَسْمِيْدَه وَطَيْفِيْطَانِيْنِي
 بُوْلِيْسِي وَرَنْدَرْمَرْت كِيْلَانِيْمَه عَامَّة جَدُوْل نَطِيْمَه مَبَا شَرْت اِيْنِيْر مَشْد
 اِيْشِيْتَه مَا - اِيْلِه بِيْكَرِيْا تَنْك هَرْب مَرَكَا ت وَكِنَا نِي جَدَّ وَحَفِيْقَه اَنْكَلِيْز
 مَرْفَعَه خَدْمَنْدَه عِبَارَت اُولُوْب سَعِيْدِيْا ت دَفْئِي بِيْكَرِيْ سِيْكَ عَفْسَارَه مَعَا
 اَلْمَقْدَه وَشَرِيْه خِرْبْرَه نِي اُولُوْب بِيْكَرِيْ عَزُوْشِيْدَه اَسْمٰئِي دُوْ سُوْر مَلِك اُوْرُوْ
 يَالَكَا مَضَاع شَخْصِيْه سِنِي دَفَايَه مَلَارِيْ تَنْك اَمْتَدِيْلَه اَسْتَفَارَه اِيْتَمَك
 فَاكْرِيْه تَبَاع اُولُوْب بِيْكَرِيْا تَنْك هَرْب مَرْمَم وَمَقْصِدِيْنِي دَا عَمَّا تَرْجِيْج
 وَنَسْبِيْل اِيْتَمَك اُولُوْبِيْنِي كِيْبِي مَوْصَلَت اُولُوْبَا مَجْمَع اَمُوْلَارَنْدَه بِيْرَه
 اَلْمَوْجِيْل وَدَسَابِيْه مَقْصُوْل بُوْنِيْمَه -

مَا اِيْلِه بِيْكَرِيْا تَنْك رَفَاقَت مَلَارِيْ سِيْ كَلْبِيْ بُوْنِيْزَارَه كَاهِرَه جُوْر بِيْرُوْشِي
 شَاكْر وَرَنْدَرْمَر اِيْلِيْ بِيْكَرِيْ طَاهِر وَرَوْم مَلَنْدَه اِرْكَا نَه جَرِيْ قَوْل اَعْمَا سِي
 ذَهْنِي وَرَنْدَرْمَر مَلَارِيْ بُوْسُف بِيْكَار دَه عِبَارَت اُولُوْب بُوْنِيْزَارَه اَلْمَحْت اَعْلِيْ
 نَاهِد وَنَعْمِيْدَه بَرُوْر اُولُوْب وَ اُولُوْبِيْنَه بُوْلُوْمَه اُولُوْب قَارِيْ هَالِدَه مَا -
 اَلْبِرِّكَ لَطْف دِيْه لِيْ اُولُوْب قَارِيْ نَه كَنْدُوْلَرِيْنِيْ بِنِيْكَلَه دُوْلَه عِلْمِيْه
 خَارِج. طُوْر وَر دَا عَمَّا بِيْكَرِيْا تَنْك اَفْكَار خَفِيْه وَجَلِيْه سِنِي نَزُوْج دُوْر
 اِيْتَمَكِيْ اَعْيُنَاد اِيْدُوْب هَرْحَل وَكَار ح اُولُوْب مَسْكَ مَوْظِعِيْ نَه كِيْر وَطُوْر مَشَارَد

آنه ریاسی قهجهسی

قوه حصا سرفی بهیدی سعت ماضی اوله کوسه هانی نایم معروف
 کولک سرفه سال جهنته واقع اوده بهاکم برنقله اوزینه مینی اسلام و
 امینی اهالی به محوی بر قهجه اولوب برنفرقا کتفاله اداره اولمقده در
 آنه ریاسی قهجه سده اطراف و اکثافنخ انواع میوه اغا جلدنی مستهل باغ و
 بنجر لر موجود اولمق غایت فرهنگ بر موقع در اولوب صفونه و بندول
 صولیه مبتت ارضی موجود اولد یقینه هر نوع محسوسه حصوله استعدای
 دار در بر قهجه نیک ارضی موجود که اوزینه سریشد بلسه بر جوده قریه لر
 موجود کوزل بر اوده اولوب محال مجاوره به نسبت جیبی اولد یقینی کبی لهر به کاف
 نرد لری دخی صومعه اولمق اکتیبله حیوانات ساره جوار محلد در اول بوارد
 کمال بوطه اولد یقینی کویطه - به مرزیه تیغ نایم حصا اوله یاز -
 کوی علی اصباح قهجه مذکوره در قیام حرکت بره بوم فربره اختیسی قهجه
 سرفی متفرقه مواصلت اولندی
 قوه حصا سرفی

قوه حصا سرفی آنه قهجه بیده جاری اوله اصول و عاداته اتباعه مرتفوجین
 اوزینه کاسه بالجهید قیام ارفنی و ریسنه اولد یقینه حاله تجار نگاه بر اوقده سرفی
 مذکور قیامک اوزینه واقع کار قهجه قلم نیک آتشی التمه بولمقده اولد یقینه
 ذکر اولمق قاعده کار قهجه لر به سرفی هر طرفه حاکم اولد یقینی کبی مملکت
 ایچر سند به بشفه هیچ بر جهنته دخی بولی اولد یقینه به نسخی دیک شکل

شهر مذکور از طرفی منوال شروع اوزرک بالجهت قبا اولدینی مثللا برطانیست
 وکله منزلت کندی مرقع و عینی صورت دیگر جبل دها موجود اولغنه
 مملکت طبیعی بوانکی جبلت میان لرزه حال اولسه بوغازه ارسنه وقع
 اولوب تفریف اولندینی و جهده موقعی فراخ و درلک در - شهر مذکور
 اطرافه باغ و بجز اولوب غایت نبات اخیسی دارد - محصولتی کند و سخی اوزه
 ابدیک خارجه و بریکده در - بولسی قره دکر ساھلنک واقع کره سونه
 اکلده سنده ماسوسی اوتوز سحت اولوب فقط شوسه طریق با ایلمسه
 برایکی دفعه بو طریقک نوبته مباشرت اولنجه رسم ده نتیجمنه قائمه -
 قره حصارتی اھالیسی اسلام و فریقاً اولوب کاملاً تجارته مالوف اولوب
 غایت آھیو کوز و مستعد در سعادت معتبر تجاری و مناسباندی دارد -
 بورا جه ظاہره کلام یا لغتیه مملکت چا شود یا ارنک بقدرتی تخریب ایتیمه
 له الحمد اکثر مملکت قوتیمت - اھالیسک مشرف اولدقاری عرصه لرینی یا بیدیر معده
 اوزره آماره بولند قارندله مرھندسک و رودیه انتظار - اینکده بولنیور
 برمدت نبرو مشرف کویا امور دیننی توبه ضمن بینه تجارته حدیری توکل ایتیمه و مادونا
 کیمسه و شوھالک دولی برھوده اویغوشز لک و میسب نیک دخی بک جوته قنا نعلانی کولسه
 و ایشیدسه تحقیقات غیر نزع عینی اولورده نتیجمنه اولدیندی بوند اصلاح
 و اجرائی رسمی لھ حالده فرما عدلتقونہ بینه لینه و اینه اولدینی حسب اھداده
 عرصه اولغو - سار برلرده اولدینی مثللا بورا دخی ایشیلرک بر دقاری
 یوقاری قالفسمه و بیکریات دخی اھالیسک قسم متغلب سیاه تجارت و تروت
 خصی صلیبی تخصیص و معاینه ایتیمت -

چا خیزیه ۹۶ تاریخچه مصارف اولدو ایچینه کونی ارزنجاره موصلت اولندی
 سبوسی و دیننده قیام اولدوقده لیکه ایلیخی و اوچین قونجه ضد لایحه مصارف
 ایدیه محاملره بولمز حینه دفعه ب. ایکیشر عتت قدر. اعلیه ایچونه مصارف
 اولوب بو امانار طریقه یا ایلمو اوزره یلی اها ا طرفنده قطع و ا طرفه
 اولمقله ایچ کله طرفنده باقار یقینده بیکار له جام انا چاری دره لرو ایدیه
 ایچینک یا نقوب جوری بیک مو اولمقله بولند قاری حشم تاغله کورلشد
 انای زهده ا ضرورم و اید و با یزید عینارینه سوده و لیمو اوزره
 کونک سوانده و کونک موقع ساره در ا بنا. اید طسه ذخیره بی نقل اید
 و باغور ذخیره الموعه اوزره لهنوز کیدر. اولدو ایچینه بیکار له او کور عر لرینه
 مصارف اولمقله بولنار ا ضرورده سوانه کیچی کونوزلی و کینا ایتیک
 اوزره انجوه بیکری کونه و با برای طرفنه کلم بیلد کله دیولارک عدم ایتیک
 کور مکله اولد قاری مشکلات حده دره افرورده بولند یعنی تعریفده اریته در.

ارزنجاره

شهر فزیره شهیدلک در دینی اردوی همایون مرکزی اولدو ایچینه ارزنجاره
 اوده ک نصیر اوضانه ارفی نینه و اوسه نیک لهما و رطنه واقع اولوب ا طرف
 و اکنافنه اشجار شمره بی حاوی نظم باغور و بونجورک موجود اولدو ایچینه کله
 اوده اوزرنه اولبک اولبک سریش بر طسه بر چو قاری معموره چمنده
 بر حاده موجود اولوب اجری زراعت و فلاحت ایتیکدر در
 شهر فکوره بارم عتت مسافره معموره چاکره جسر بر باب عسکری قشلاق

واقع اولوب مکمل صورتی افرخان و سایر می مشتمل بر باب خسته خانه دخی موجود
 قورداستعمال بات نک در برخی اروی همایونه مبدلای هتکافضه انتالیه
 ادره عکبر ایچونه سیاه و عبا اعمال ایدر باب فابریقه موجود اولوب
 صوره فی و طریقه ایستامک اولدینی مشمل طویپ ارواتی تغییراتیه مخصوص
 اولم قور باب اوخود فابریقه دخی موجود ر

کردستانک الک مقناصیح بولنا در سیم طغی ازنجانه هولیسنه بات
 جوا اولوب بورلره التونه وکوسه و فوشونه و مرمر معدنلری موجود
 اولدینی کبی ازنجانده بسنه التی عتدک مافوده معدنه کوی دخی موجود
 ایدرکی حنی محل فکورده قورده الای سیک قیه قریب کور افراج اولنه جدر لوزمانه
 عکبر ایچونه حرف و استعمال ایدله اولدینی محققه

بو معدنه کورینک ازنجانجه اولنه مناسباتی تسایل اولنه قور افرضه هتک
 بیوریلرله لهر طیب احتیاجاتی دفع اولجفی و هره ایلورم معدنه افراج
 اولدینی تقیرم فی و ازاب حضوره استعمال اولنه قور اولورله فوانده
 و محسنت حدیده که کویله هکی بیانده مستفیده

ازنجانده فریوت اولد کونلاک ماذ اولوب بورلره فریوت ازنجانک
 مرچانه بوغدانده در سیم ایچر سنده لهر ایکی اوج کوبه طرفه کیدیله بیدرکنده
 بو طریقه تنویه و اعمال اولنه جود اولور که ازنجانه ایدر فریوت بینه مناسبات
 قور بیدره اولم قور سوقیات و نقلیات بیک چوره شریعت کویله هکی
 کبی جایی قطع طریقوه و عینه بولنا در سیم کردار شیکده افعال و

و مرکبات قبایر لایحه میباید قاطبه یعنی شبه سزد -
 محال است که اول یعنی متلازم از پنج نوع یعنی اینبارک بروناری بیک یوفای
 قاضیه حتی مکتب است که نامه اول در حاکمیت محلیه در دسترس
 خصصت ایند که نظر کرده اینیه فکوره بی نیاز و خانه به تحویل اینبارک فاشتر
 بوده ایرو کلور بر طاقم اینبارک تسویه و در نهایت علیه این اول و در
 اینجه بر طاقم نیاز و او یوناری اجراییه محل مذکور نیاز و خانه به
 تحویلینی حاکمیت کل بوم احمد اینبارک در لر بولیس هر دو دستک نظامه
 مضایب بر حاکمیت اول یعنی کند و لایحه تفهیم اینبارک نیز قضایه
 کلمه یکندیه احمد در اول اینبارک در لر هله شد یکی حاله بونوع او کی
 نفعیه ده فقط بونوع با تقریب بول بولوب خصصت الیه ایباری
 محفوظ اول یعنی و بورده اجر اول بجه نصیبات الیه اینستاقضه
 اولوب هر حال و کار در نهایت یعنی نه که حقوقه مفر بولوب جفندیه اصلا
 و قطعاً خصصت و سیاسی خصوصاً اعتنا بیور لسی حسب الصلوة اخطار اولوب
 بی هزینه تاریخه مصارف اولایه جمع بیستی کونی حسابی تحت اولوب
 قرار لرزه از بجانده قیام و هر کند درتا کوبه خنامنه اضروم و برینه مواصلت
 اولوب اضروم

شده میبورد اضروم او در تصید و لغانه یعنی اوسه و منبته نه که منتهای قضایه
 حاکمیت بیال منسده آکنده و فکوره او در نه که خلیع فسمه حاکم بر موقعه وقوع اولوب
 الحرف و اکتافنه میباید صورت استحقاقات جیم موجود -

مملکت مشتمل اولدییی بالجه اینه لر کاکیزلیم اکثریسی صورتی غیر منظمه در
اولوب بعضی دفعی خراب حالده بولندیغندی هر قسقی نقطه دید نظر اولس
چرکینه حالده مشهور اولسور اسوره و یازاری غیر منظم و نظا فتنه
عاری اولدی موسم صیفه منقظه حالده بولسقی بدیه کهننتک عدم قسقه
الهنس لکنی اثبات ایتکده در

بوره کذلک هنوز بولس و ایداره شکل انیماسه اولدیغندی ایلا احوال
عسوه اوزره ضبطه موجود اولوب مملکت امور انضاطیه سم اولوب ایداره
اولنقده ایله ده بیون و کوهلیک کانه ضبطه مهور لری معاصه الواب البیه
کیمکه هوسکار و مخطوطات نفسیه زینه تابع اولوب امور ایداره انضاطیه ناک
یا لکر بولنده عبادت ایدوکی افکار و دهانیک بولنانه جهلم کرو هندی بولند قاری
و ایداره انضاطیه غیر منقده اولد قاری اوزره بولند نغز مدت قسقه نظرقسقه
ایکی اوج دفعه اوره کلامه بیون وقوعا تدر میدان قویقده در

سویله کم برنجی دفعه انواع تقاضیه مالون اولدی اولوب اولس شهرت قزغنده
بر کرد هیس خانه قیونیه کی نوبتچی تقرید بلا تفسه محسبه فر ایدرک
هنوز در دست اولنشار در سمدی رفوقم کرد بتنه بر ایکی یوز کسی جمع بولم
فوه کله بید ایدرک اطراف و کناره ابری تقاضیه غضب و خارات ایتکده در
ایکینجی دفعه دفعی قانی و قاتل اولوب مؤبد کورک فراسیده محکوم بولنانه در
طقوز نظراسی بجنایت فر ایدرک بولندیکنه نظر بولندک برسی
در دست ایدرک ایدرک دیکر کز نظری طونمته در

او هنجی دفعه اولوغ اوزره هیسنه نه ره موجود محمد مجوسیه اولکی فرار ایدیک
 منحوصی اولارین ائمال طومر ره بوشاطفه قیام ایتدکلرینده بوناری ائحات
 ایچینه طام و باجه لرده اوزر لینه ائسه ایدایوب بر قیاح کئی تلف و خلیج
 هرج ایدیلد. بونارده ثقه شهک همه یارم عفت مازنه فرسزلر
 طرفنده ایکی نفر یولچی قتل و ائلوف ایدیلد. اینه وقوعه کلا شوقنا تقارک
 کافسی اذره انضباطیه مهور لرینک عدم اقتدار لرینده ایلر و کلوب مسوعه
 نظر اهیسنه کیفیتیه ایس کرک مهور موی الیهیم و کرک هیسنه
 مهور لرینک ایلکابری توره اولم ره وقوعه اولد.
 والی و لایته فوسفور مصطفی پات اختیا و مفتوسه اولوب حکومه صاحب اولم
 مد یغنده مهوریه ساره نک جلدک د القادوه طرزین بیلدکله کبی حال و حرکت
 بولنوب ذکر اولناه شوقنا تقارک ظهورینه بیدنه و رشدر.
 هله شوقنا و قتل سکر کینک فرار ایتاری مملکتک هر طرفجه دهشت غوم
 و بیوک امینت لیک موهب اولسه و الحاصل ضرورم ولایتینک اهیت موقعیم
 تفریفنه و اینه اولوب وقوعه کلا شوقنا تقارک اوکی نفسی اذره انضباطیه
 مهور لرینک اصلا حنه محتاج بولیدنی اکلر شمس.
 ضرورمک یا کلر طرزینده اکلر نه قدر اولد بولاری فنظرم اولم ره بوننده
 حینه نه مقدم بر خیل مصروفه اعمال ایتدیلدیه ایه تاریخ تور سنیزین
 باقار یغنده اکثر محلامی فراب اولد. بو طریقته تعمیر کیمی حکام
 کل مصروفه محتاج اولوب هیچ رفقه موهوبی دفعی اولد یغنده بولدر تعمیر

وقوع صرف ایدلک اوزره مقدسای حوده مرور اولمده اقبج انفسی
 اقتضا ایدر ایکنه هر فصله ترک اولنمسه اولدیفی کی بیول اوزره
 بولنمده خاندانک حاصلاتی طریقه مذکورده هر ایدلک سوزم ایکنه
 مذکور خاندانک منزهتخام جیبار و کرن سارگری طرفلرندنه انزلیم اولمده
 اوج بیوزنه لیدر واردات سنویه هلال اولوب افرورم جهنمه بولنمده
 وارداتی افرورم بلدی صنیعی و طریزه جهنمه بولنمده وارداتی
 دهن طریزه بلدی صنیعی الیمده طریقه مذکورده آهیکه برخلسه اولمده
 کوننده کوننه فراب اولمده ده هله افرورم جهنمه هیچ شیء بقدرتیه
 کرن دانی و کرن مگوریه ساره یاکن منافع ذایه ریشی کوزنه ریک پشترنه
 ایکنه او هر ضبطه اولدیفی هله دبدب و طنطنه ایدر امره اوقفا ایکنه ریک
 بولنمده کورلک اولمده شوره سوه هالندنه اداره عمومی ندک نیولده
 اولدیفی آشکار اولمده عرصه کیفیت ابتدا اولندی اولمده امر
 و فرمده وی نعمتم بادشاهم افندم طرفلرندنکده